

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมืองนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงผลที่ได้รับจากการวิจัยทั้งการศึกษาด้านเอกสารและการศึกษาภาคสนามเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทเมืองเชียงใหม่

ตอนที่ 2 การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

ตอนที่ 3 กลไกการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

ตอนที่ 1 บริบทเมืองเชียงใหม่

นับตั้งแต่รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา สภาพทางเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนของเมืองเชียงใหม่ได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากรัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายส่งเสริมให้เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญในเขตภาคเหนือและเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ตามแผนพัฒนาเมืองหลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ถึงฉบับที่ 7 ได้มีการกำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางธุรกิจการค้า การบริการ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม และการศึกษา ก่อให้เกิดการขยายตัวด้านการลงทุนและการบริการด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางควบคู่ไปกับการเจริญเติบโตและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเขตเมือง เชียงใหม่จึงกลายสภาพมาเป็นเมืองศูนย์กลางด้านการลงทุน การเงินการธนาคาร การศึกษา การคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศเป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการที่สำคัญ อาทิ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ มหาวิทยาลัยและสถานศึกษาอื่น ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและภาคเอกชน โรงพยาบาลที่มีเครื่องมือที่ทันสมัยทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งมีแพทย์และบุคลากรที่มีคุณภาพมากที่สุดในเขตภาคเหนือตอนบน

ธุรกิจและสถานประกอบการ นอกเหนือจากธุรกิจด้านการบริการและการท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ก็ได้มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางเช่นกัน มีบ้านจัดสรรเกิดขึ้น

หลายโครงการทั้งในตัวเมืองเชียงใหม่และเขตชานเมือง มีอาคารสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น คอนโดมิเนียม ตึกแถว โรงแรม เกสต์เฮาส์ หอพัก ศูนย์การค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านอาหารประเภท ฟาสต์ฟู้ด ร้านอาหารทั่วไป ร้านขายเสื้อผ้า และของที่ระลึก สถานบริการ สถานเริงรมย์ ประเภท คลับ บาร์ คาราโอเกะ ผับ ดิสโก้เธค รวมทั้งสถานบริการที่มีการขายบริการทางเพศเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ทำให้เมืองเชียงใหม่เติบโตไปอย่างไร้ทิศทาง

การที่เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของความเจริญของภาคเหนือตอนบนนี้ ทำให้ผู้คนทั้งจาก เชียงใหม่เอง และต่างจังหวัดได้อพยพเข้ามาทำงานในเขตเมืองเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ในด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมาเยือนเชียงใหม่ปีละกว่า 2 ล้านคน เชียงใหม่มีปัญหาทางสังคมเช่นเดียวกับ เมืองใหญ่โดยทั่วไป เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากน้ำเสีย อากาศเสีย ขยะล้นเมือง ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาโรคเอดส์ปัญหาเด็กเร่ร่อน และปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่น

ผลจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของเมืองเชียงใหม่ทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย แต่เดิมกลายเป็นการดำเนินชีวิตที่ยุ่งยากซับซ้อนและรีบเร่ง และการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องพึ่งพาเครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้มีชั่วโมงในการทำงานต่อวันเพิ่มขึ้น ทำให้สร้างรายได้จากการทำงานเพิ่มขึ้น นำไปสู่การเพิ่มอำนาจในการซื้อและการบริโภค เพื่อการยอมรับนับถือจากสังคมว่าเป็นคนมีหน้ามีตาและมีเกียรติ ค่านิยมของสังคมเมืองเชียงใหม่ได้เปลี่ยนจากการวัดคุณค่าด้วยคุณธรรมไปเป็นการวัดด้วยความร่ำรวย มีการเอาอย่างกันด้านการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว เช่น เตาไมโครเวฟ คอมพิวเตอร์ เครื่องซักผ้า เป็นต้น ซึ่งถึงแม้จะไม่มีเงินสดในมือ ก็ใช้วิธีชำระด้วยเงินผ่อนหรือกู้ยืมมาซื้อ

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในสังคมเนื่องจากเชียงใหม่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองใหญ่จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการผูกมิตร การแบ่งปันและการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง จะเห็นได้จากครอบครัวที่มีบ้านติดกันแต่ไม่รู้จักกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รูปแบบของครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากอดีตซึ่งเป็นครอบครัวขยายมีคนหลายรุ่น เช่น พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่น มาเป็นครอบครัวเดี่ยว เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการแข่งขันเพื่อความอยู่รอด ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งก่อให้เกิดปัญหาคนชราที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว สิ่งสำคัญที่กลายเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือ การที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูกทำให้ขาดความใกล้ชิดและขาดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ลูก ๆ เกิดความว้าเหว่เพราะไม่มีผู้ให้

คำปรึกษา เมื่อเด็กมีปัญหา ก็จะไปปรึกษาเพื่อน โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นที่กำลังสับสนในบทบาทและสถานะของตนเองว่าเป็นผู้ใหญ่หรือยังเป็นเด็กอยู่

ในด้านการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตของคนเชียงใหม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ค่านิยมและความเชื่อทางสังคมในอดีตที่ยึดมั่นในจารีตประเพณีถูกวัฒนธรรมจากภายนอกโดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทนที่ เกิดแนวคิดและทัศนคติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในรูปแบบใหม่ ซึ่งจะเห็นได้จากวัยรุ่นปัจจุบันมีความสัมพันธ์ทางเพศขณะอยู่ในวัยเรียน และมีการอยู่อาศัยในหอพักด้วยกันฉันสามีภรรยา รวมกลุ่มเที่ยวกลางคืนในสถานบริการ เช่น คลับ ผับ บาร์ ดิสโกเธค แลกเปลี่ยนคู่นอนและทำแท้งเสรีกันมากขึ้น เกิดค่านิยมการขายบริการทางเพศของนักเรียนนักศึกษาที่ใจแตกและมีปัญหาด้านการเงิน ทำให้เป็นปัญหาสังคมในปัจจุบัน

ในด้านวัฒนธรรมเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางด้านประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามมาตั้งแต่อดีต มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา รวมทั้งมีศิลปวัฒนธรรมการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น การฟ้อนเล็บ ฟ้อนสาวไหม และการแสดงพื้นบ้าน ที่คงรูปแบบของความเป็นล้านนา แต่ในปัจจุบัน ได้มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมตะวันตกเข้าด้วยกัน โดยได้รับอิทธิพลจากสื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์และสื่อโฆษณาหลากหลายรูปแบบ ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม อิทธิพลของความเจริญซึ่งแพร่กระจายมาจากชุมชนอื่น โดยเฉพาะจากกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ ทำให้เกิดกระแสบริโภคนิยมในชุมชนเมืองเชียงใหม่ เกิดค่านิยมทางด้านวัตถุ มีการแข่งขันกันในสังคมด้วยวัตถุ ให้ความสำคัญและยกย่องผู้ที่มีกำลังซื้อสูง นิยมการใช้ของราคาแพงและฟุ่มเฟือย เช่น รถยนต์ที่ทันสมัย ของใช้ที่มีราคาแพงและนำสมัย รวมทั้งเครื่องประดับที่มีราคาแพง อันเป็นสาเหตุให้คนในเขตเมืองมุ่งแสวงหาวัตถุให้ได้มากที่สุดเป็นผลทำให้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย เช่น การฟ้อนเล็บ ฟ้อนสาวไหม การแสดงพื้นบ้านจะใช้แสดงเฉพาะในโอกาสที่สำคัญเท่านั้น

วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมของเมืองเชียงใหม่ มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นมาช้านาน งานช่างฝีมือที่สำคัญได้แก่ การก่อสร้างโบสถ์ วิหาร และศิลปวัตถุในวัดต่าง ๆ มีความวิจิตรสวยงามตามแบบศิลปล้านนา นอกจากนี้มีหัตถกรรมทอผ้า การทำร่ม เครื่องเงิน เครื่องเงิน มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีประเพณี

ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ประเพณีปีใหม่เมือง(สงกรานต์) ยี่เป็ง(ลอยกระทง) งานปอย เลี้ยงผีปู่ย่า เข้าอินทิล เลี้ยงผีเมือง รวมทั้งกิจกรรมพิเศษในโอกาสต่าง ๆ เช่น มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ เทศกาลอาหารพื้นเมือง งานฤดูหนาวและงานกาชาดประจำปี เป็นต้น แต่ในปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปเพราะค่านิยมได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมเมืองที่นิยมวัตถุและเงินมากขึ้นทำให้เอกลักษณ์ดังกล่าวต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย

บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก จากในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางความรู้ของท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมของการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของชุมชน เป็นที่นัดพบของคนหนุ่มสาว เป็นที่เล่นของเด็ก ๆ เปลี่ยนสภาพมาเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในเทศกาลสำคัญเท่านั้น จำนวนพุทธศาสนิกชนที่เข้าวัดทำบุญในวันพระลดจำนวนลงจากเดิม ประชาชนที่เข้าร่วมพิธีเวียนเทียนและฟังเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาลดลงไปมากเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา เพราะในปัจจุบันโรงพยาบาลศูนย์ ร้านอาหาร สถานบันเทิง ศูนย์การค้าคือสถานที่นัดพบเกี่ยวกับธุรกิจและเพื่อความบันเทิง กลายเป็นแหล่งนัดพบและเป็นศูนย์รวมของคนในสังคมเมืองมากกว่าวัด

วัฒนธรรมในการรับประทานอาหารแบบดั้งเดิมซึ่งนิยมการรับประทานข้าวหนึ่ง (ข้าวเหนียว) เป็นอาหารหลักโดยมีกับข้าวซึ่งมีวิธีการปรุงหลาย ๆ วิธี เช่น ลาบ ล้า แกงอ่อม แอบ นึ่ง หมก เป็นต้น การรับประทานอาหารจะใช้มือ นิยมนั่งกับพื้นบ้าน และวางอาหารในขันโตก แต่ยุคปัจจุบันรูปแบบการรับประทานอาหารได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะครอบครัวสมัยใหม่จะรับประทานข้าวเจ้าและอาหารของภาคต่าง ๆ มากขึ้น โดยนั่งกับโต๊ะอาหาร แต่ก็ยังมีการรับประทานข้าวเหนียวและอาหารพื้นเมืองปนกันอยู่ ในโอกาสสำคัญ เช่น การต้อนรับแขกเมือง หรือนักท่องเที่ยว จะมีการจัดเลี้ยงแบบขันโตกเพื่ออนุรักษ์รูปแบบการรับประทานอาหารแบบพื้นเมืองเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่

การแต่งกายแบบพื้นเมืองซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวเหนือแต่ดั้งเดิม นิยมใส่เสื้อหม้อห้อมเดี่ยวสะต่อ และผ้าซิ่นตีนจก ปัจจุบันมีปรากฏให้เห็นน้อยมาก แม้ว่าจะมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องของหน่วยงานราชการ ร้านค้า รัฐวิสาหกิจ ที่พร้อมใจกันแต่งชุดพื้นเมืองในวันศุกร์ของทุกสัปดาห์และในงานพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญ แต่ก็ไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก เพราะคนเชียงใหม่รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกมาใช้ และคำนึงถึงความเป็นสากลและทันสมัยมากกว่าการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเดิมมีการยึดมั่นในกรอบจารีตประเพณีอันดีงาม เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของคนเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การจับมือถือแขนของชายหญิงซึ่งในอดีตเป็นสิ่งต้องห้าม แต่ในปัจจุบันกลับกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาและเป็นที่ยอมรับในสังคม การให้ความเคารพผู้อาวุโส การเคารพและเชื่อฟังบุพการี ความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ ครูอาจารย์ ถูกมองข้ามและไม่ให้ความสำคัญ นอกจากนี้วัยรุ่นบางคนมีการทดลองอยู่ร่วมกันก่อนแต่งงาน โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่อยู่ตามหอพัก มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนกันมากขึ้น มีพฤติกรรมก้าวร้าว และมีการเลียนแบบกลุ่มตัวแบบที่ไม่เหมาะสม และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ ความเชื่อและค่านิยมอันดีงามจึงถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของสังคมในปัจจุบัน

สรุปโดยทั่วไป เชียงใหม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไปมาก อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องปกติของสังคมเมืองทั่วไป การเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของคนในสังคม ในการวิจัยนี้จะเน้นที่การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นใน 3 ด้าน คือ การคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการ

ตอนที่ 2 การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง ในที่นี้จะกล่าวถึงพฤติกรรมทางสังคมที่สำคัญ 3 ประการ คือ การคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การคบเพื่อน

เพื่อนเป็นบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นมากที่สุด จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมการคบเพื่อนหลายลักษณะ คือ การคบเพื่อนเพศเดียวกัน การคบเพื่อนต่างเพศแบบเพื่อน การคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรัก การคบเพื่อนแบบหมู่คณะ และการคบเพื่อนสนิท ซึ่งแต่ละลักษณะมีการเรียนรู้ ดังนี้

1.1 การคบเพื่อนเพศเดียวกัน

การเรียนรู้การคบเพื่อนเพศเดียวกันของวัยรุ่นในเขตเมือง เรียนรู้จากตัวแทนทางสังคมได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน โดยครอบครัวเป็นตัวแทนทางสังคมแห่งแรกที่ปลูกฝังการเรียนรู้แก่เด็ก แต่ละครอบครัวจะสอนเรื่องการคบเพื่อนที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภูมิหลังของครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของครอบครัว แต่ทุกครอบครัวจะสอนให้คบคนดี ตั้งใจเรียน ไม่เกเร วัยรุ่นจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครอบครัวหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนกล่าวคือวัยรุ่นที่มีความประพฤติดีตั้งใจเรียนจะเลือกคบเพื่อนที่ดีและสนใจการเรียน ส่วนที่มีความประพฤติเกเรก็จะคบเพื่อนที่มีลักษณะนิสัยคล้ายคลึงกัน การเรียนรู้การคบเพื่อนเพศเดียวกันจากครอบครัวมีกระบวนการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การเรียนรู้ทางตรงได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ส่วนการเรียนรู้ทางอ้อมได้จากการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของการคบเพื่อนของบุคคลในครอบครัว การอบรมสั่งสอนครอบครัวจะสอนให้คบคนดี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่มีบางครอบครัวสอนให้รู้จักเอาตัวรอดและเห็นแก่ตัว ในรายของ รุจน์ เล่าว่า “ยายสอนให้คบคนดีมีระดับ ให้ทันคนอย่าไว้ใจคน รู้จักเอาตัวให้รอดให้เห็นแก่ตัว และให้เพื่อนมาหาที่บ้าน ถ้าเขามาบ้านเราแสดงว่าเป็นคนดี” ส่วนมรกตเล่าให้ฟังว่า “แม่สอนให้คบคนดี ให้ใฝ่สูงเรียนให้มาก ๆ จะได้ยกระดับตนเองให้สูงขึ้น ให้มีความเข้มแข็ง ไม่ปิดบังแม่” และจันทร์ศรีเล่าว่า “การคบเพื่อนพ่อแม่ไม่ได้สอนให้แต่เงินเพราะพ่อหย่ากับแม่ไปมีแม่ใหม่แต่แม่สอนว่าให้คบเพื่อนดี ๆ ไม่พากันไปเสียหาย ให้ตั้งใจเรียนให้ต่อสู้อุปสรรคเป็นผู้นำ ให้พาเพื่อนมาที่บ้าน ส่วนเพื่อนไม่ดีให้คบเผิน ๆ ก็พอ” ส่วนโรงเรียนเป็นสถานที่ให้วัยรุ่นได้พบปะกัน และอยู่ร่วมกันวันละหลายชั่วโมง แต่คำสั่งสอนของครูไม่มีผลต่อการเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนมากนัก เพราะถือว่าการคบเพื่อนเป็นเรื่องส่วนตัวครูมักจะเข้มงวดในเรื่องระเบียบวินัย การสอนของครูจะเน้นการถ่ายทอดความรู้ทางทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่คำสอนครูบางคนที่ยุ่รุ่นรักและศรัทธาก็มีผลต่อพฤติกรรมของการคบเพื่อนของวัยรุ่น จากการสนทนากลุ่มย่อย วัยรุ่นเล่าให้ฟังว่า “พวกเราจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบางคนที่เรารักและศรัทธา เพราะครูจะใช้หลักจิตวิทยาในการอบรมสั่งสอนเป็นกันเอง และเป็นแบบอย่างที่ดี” สำหรับกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางตรงโดยการแนะนำชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกันในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการ ส่วนการเรียนรู้ทางอ้อม จะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อน เพื่อปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อน เพราะวัยรุ่นมีโอกาสใกล้ชิดกัน ได้ฟังพาอาศัย

ซึ่งกันและกัน มีลักษณะเหมือนกันในด้านต่าง ๆ เช่น มีอายุ ความต้องการและความสนใจใกล้เคียงกัน ส่วนสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้การคบเพื่อนทางอ้อมโดยการสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบจากสื่อ เพราะการโฆษณาของสื่อจะเป็นปัจจัยที่กระตุ้นและโน้มน้าวทำให้วัยรุ่นปฏิบัติตาม จากการสนทนากลุ่มย่อยวัยรุ่นเล่าให้ฟังว่า "บางครั้งก็ได้ขอคิดในการคบเพื่อนจากการสัมภาษณ์ดาราทางรายการโทรทัศน์บางทีก็ได้แนวคิดจากการอ่านคำสัมภาษณ์ของดาราจากนิตยสารต่าง ๆ บางทีก็เลียนแบบจากหนังจากละคร"

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนเพศเดียวกันจากกลุ่มเพื่อนเริ่มต้นจากการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออก รวมทั้งสังเกตอุปนิสัยใจคอ ทัศนคติ ค่านิยมของเพื่อนโดยอาศัยการได้มีโอกาสใกล้ชิดกัน หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายพักแรม ไปศูนย์การค้า เที่ยวเตร่ด้วยกัน นอกจากนี้ยังสังเกตบุคลิกลักษณะของเพื่อน เช่น รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง การแต่งกาย การแสดงออกว่ามีท่าทีที่เป็นมิตรหรือไม่ มีอารมณ์เครียดหรือร่าเริงแจ่มใส หากคิดว่าพอยอมรับได้ก็จะนำไปสู่การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในขณะที่เดียวกันก็สังเกตไปด้วยว่าเพื่อนสนใจอะไร ชอบอะไร พยายามพูดคุยให้เพื่อนชอบและบอกให้เพื่อนรู้ว่าตนเองชอบอะไร สนใจอะไร ทำให้เกิดการเปรียบเทียบบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ ความสนใจของตนกับเขาว่าจะคบกันได้ไหม ชอบพอกันหรือไม่ ถ้าชอบก็คบกันต่อ ถ้าไม่ชอบก็ปลีกตัวออกไปหาเพื่อนคนอื่นต่อไป ซึ่งรุ่งกาญจน์เล่าให้ฟังว่า "มาโรงเรียนวันแรก เก้าเข้ามาชวนไปกินข้าวกลางวันด้วยกัน เขาคุยสนุก มีอะไรหลาย ๆ อย่างเหมือนกัน รู้สึกชอบและถูกชะตา จึงคบกันมาเรื่อย ๆ" เมื่อเกิดความพอใจก็ต้องการความสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อน เช่น เพื่อนสนใจกีฬา ก็จะติดตามเรื่องกิจกรรมการกีฬา เพื่อนสนใจรายการโทรทัศน์ก็จะติดตามดูรายการทางโทรทัศน์ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือพูดคุยกันได้ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้ยังมีการแนะนำชักชวนให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่น การไปดูภาพยนตร์ เล่นกีฬา เดินตามศูนย์การค้า เที่ยวเตร่ ก่อการทะเลาะวิวาทเพื่อให้สนิทสนมกันมากขึ้น และเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน ซึ่งรุ่งกาญจน์เล่าให้ฟังว่า "เพื่อน ๆ เขาชอบเล่นบาส ผมก็ชอบตามเขา บางทีไปแข่งกับโรงเรียนอื่น บาสแพ้แต่คนไม่แพ้ ผมรับอาสาออกหน้าเพื่อน ๆ ดีกับคู่แข่งเพื่อนจึงยกให้ผมเป็นกัปตันทีม"

เมื่อสนิทสนมกันมากขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว ก็จะมีการแลกเปลี่ยนทัศนคติกันในเรื่องที่มีความสนใจร่วมกันเป็นพิเศษ เช่น วิจารณ์ภาพยนตร์ เพลง นิินทาเพื่อน ครู พูดคุยถึงพ่อแม่

คนรัก ซึ่งจะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติที่มีต่อบุคคล หรือสิ่งนั้น ๆ หากความคิดเห็นไม่ตรงกันจนถึงขั้นยอมรับไม่ได้ก็จะปลื้งตัวออกมาเพื่อหาเพื่อนคนอื่นต่อไป ซึ่งพรหมประทานเล่าให้ฟังว่า “เคยคบกับติ่มมาตลอด ระยะหลัง ๆ เขาคุยแต่เรื่องแฟนเขา หนูดูว่าแฟนเขาไม่ดีก็เดือน ๆ เขาแต่ติ่มไม่เชื่อไปคบกับกลุ่มที่มีแฟนเหมือนกัน หนูเลยชิงไปหาเพื่อนใหม่”

กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนเพศเดียวกันมีขั้นตอนการเรียนรู้จากการสังเกต แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เลียนแบบ และอบรมขัดเกลาแนะนำชักชวน โดยวัยรุ่นเรียนรู้จากครอบครัว และกลุ่มเพื่อนมากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ เพราะครอบครัวมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อม ในการอบรมขัดเกลา และเป็นตัวแทนของพฤติกรรมการคบเพื่อนมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ส่วนกลุ่มเพื่อนมีความใกล้ชิดกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ฟังพาด้ายซึ่งกันและกัน จึงเป็นตัวแทนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการคบเพื่อนของวัยรุ่น

1.2 การคบเพื่อนต่างเพศ

โดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นแล้วจะมีความสนใจเพศตรงข้ามเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย และเพื่อหาประสบการณ์ในการเลือกคู่ครอง รวมทั้งต้องการได้รับการยอมรับจากสังคมของกลุ่มเพื่อน การคบเพื่อนต่างเพศของวัยรุ่นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การคบเพื่อนต่างเพศแบบเพื่อน และการคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรัก การคบเพื่อนต่างเพศแบบเพื่อน มักจะคบกันเป็นหมู่คณะ กลุ่มเพื่อนมักจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอในเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น การเรียน การชมภาพยนตร์ ฟังเพลง หากเปรียบเทียบกับเพื่อนเพศเดียวกันแล้วเพื่อนต่างเพศจะมีความสนใจพื้นฐานที่แตกต่างกัน เช่น วัยรุ่นชายมักจะสนใจด้านกีฬา ส่วนวัยรุ่นหญิงจะสนใจด้านความสวยความงามและเรื่องการแต่งกายเป็นพิเศษ การคบเพื่อนต่างเพศเป็นหมู่คณะ จะไม่สนิทสนม และไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นมากนัก ส่วนเพื่อนต่างเพศแบบคนรัก คือ เพื่อนต่างเพศที่สนิทและคบกันแบบคู่รัก เพื่อนประเภทนี้จะมีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นมาก เพราะนอกจากจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรึกษากันเหมือนเพื่อนสนิทคนหนึ่งแล้ว ยังมีปัจจัยด้านความรู้สึกแบบคนรักเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักจะคิดว่าเขา หรือเธอ เป็นวีรบุรุษประจำใจ ซึ่ง มรกตเล่าให้ฟังว่า “หนูมีเพื่อนชายเหมือนกันแต่ไม่สนิทมากนัก ส่วนกับแฟนสนิทกันมาก เขาสุขุมมีความคิดเป็นผู้ใหญ่ ถ้าดักเดือนอะไรหนูจะแค้นเขา ภูมิใจที่เลือกเขาเป็นแฟน”

การเรียนรู้การคบเพื่อนต่างเพศของวัยรุ่นจะเรียนรู้ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม จากตัวแทนทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน เช่นเดียวกับการคบเพื่อนเพศเดียวกัน แต่การถ่ายทอดเนื้อหาสาระการเรียนรู้จะแตกต่างกัน ในครอบครัวจะอบรมสั่งสอนให้คบคนดี อย่ารีบชิงสุกก่อนห่าม สำหรับเพื่อนต่างเพศแบบคนรักเนื้อหาการสอนจะแตกต่างกันไปตามสภาพและภูมิหลังของแต่ละครอบครัวบางครอบครัวไม่สนับสนุนให้คบเพื่อนต่างเพศแบบคนรักในวัยเรียนเพราะเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอาจทำให้ชีวิตล้มเหลว และกระทบต่อการเรียนซึ่งอรวี กล่าวว่า “แม่สอนว่าอย่าสนิทสนมกับเพื่อนชายมากนัก ผู้ชายทุกคนมีโอกาสก็จะเจ้าชู้เหมือนพ่อ” ส่วนแก้วเกษเล่าว่า “แม่ไม่ยอมให้สนิทกันสอนว่าอย่ามีข้อผูกพันกันจนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ ส่วนพ่อสอนว่าผู้ชายเจ้าเล่ห์ทุกคนพยายามห่าง ๆ ไว้ ทำตนเองให้มีค่าก็จะพบคนดีเมื่อถึงเวลา” แต่บางครอบครัวอนุญาตให้คบเพื่อนต่างเพศแบบคนรักได้ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม มรกตเล่าว่า “แม่อนุญาตให้มีแฟนได้แต่ให้มาพบกันที่บ้านถ้าออกนอกบ้านต้องขออนุญาตแม่ก่อน อย่าสนิทสนมกับผู้ชายให้มากเกินไปจนขอบเขต เพราะทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้โอกาสที่จะพบกับชายอื่นยังมีอีก” ส่วนบางครอบครัวให้อิสระและสนับสนุนเพราะเห็นว่าคนรักจะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของลูกให้ดีขึ้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองฝ่ายชาย สุวิทย์เล่าให้ฟังว่า “พ่อแม่รู้ว่าผมและคนรักมีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งมาก พ่อแม่ไม่ห้าม เพราะผมคบกับแฟนแล้วทำให้การเรียนดีขึ้น” การอบรมสั่งสอนของครอบครัว วัยรุ่นที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามเพราะเห็นว่าจะเสียการเรียนเสียอนาคตและคิดว่าพ่อแม่หวังดีต่อตนเอง ส่วนที่ไม่ปฏิบัติตามเพราะเห็นว่าตนเองโตเป็นผู้ใหญ่แล้วควรมีอิสระในการตัดสินใจ ครอบครัวไม่ควรมาก้าวก่ายเรื่องส่วนตัวมากนัก นอกจากนี้การถูกห้ามปรามยิ่งกระตุ้นให้วัยรุ่น อยากรู้ อยากลองจึงประพฤติตามความต้องการของตนเอง เพราะครอบครัวมีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการอบรมขัดเกลาและเป็นตัวแทนของพฤติกรรมการคบเพื่อนมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ส่วนกลุ่มเพื่อนมีความใกล้ชิดกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ฟังพาวาดีซึ่งกันและกันจึงเป็นตัวแทนทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการคบเพื่อนของวัยรุ่น

การเรียนรู้จากโรงเรียน วัยรุ่นจะเรียนรู้การคบเพื่อนต่างเพศทางตรงจากการอบรมสั่งสอนของครู เนื้อหาการสอน ครูจะสอนในช่วงชั่วโมงโฮมรูมซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษา ชั่วโมงแนะแนว การสอนจริยธรรมและสอดแทรกในการสอนวิชาต่าง ๆ เนื้อหาการสอนจะคล้ายคลึงกับการอบรมสั่งสอนของบุคคลในครอบครัว กล่าวคือ สอนให้คบคนดี อย่ารีบชิงสุกก่อนห่าม ในขณะที่

เดียวกันครูจะห้ามการคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรัก เพราะถือว่าเป็นเรื่องชั่วช้า ขัดต่อกฎระเบียบของโรงเรียน ผลของการอบรมสั่งสอนนักเรียนส่วนใหญ่จะไม่เชื่อฟัง เพราะธรรมชาติของวัยรุ่นต้องการคบเพื่อนต่างเพศ และถือว่าการมีคนรักเป็นเรื่องส่วนตัว นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่ขาดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กจึงไม่เข้าใจเรื่องส่วนตัวของวัยรุ่นมากนัก ส่วนครูฝ่ายปกครองก็มักจะดูตัวว่ากล่าว และคอยจับผิดอยู่เสมอ จากการสนทนากลุ่มย่อยวัยรุ่นเล่าให้ฟังว่า “เรื่องการมีแฟนครูก็สั่งสอนแต่ก็ไม่ค่อยเชื่อเพราะครูมักจะใช้ระเบียบมาจับผิด บางคนหยุมหยิมเรื่องส่วนตัว พวกเราโตแล้วไม่อยากจะมายุ่งเรื่องส่วนตัว”

การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน วัยรุ่นจะเรียนรู้โดยตรงจากการบอกกล่าวเล่าให้ฟัง การแนะนำชักชวน และปรึกษาหารือกันในการคบเพื่อนต่างเพศ บางคนทำตัวเป็นคนกลางเชื่อมโยงให้วัยรุ่นชายหญิงมีโอกาสพบปะพูดคุยกัน ส่วนการเรียนรู้ทางอ้อมได้จากการสังเกตพฤติกรรมของเพื่อนที่มีคนรักแล้วนำมาเลียนแบบตามเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและการยอมรับของกลุ่มเพื่อน การคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรักวัยรุ่นมักจะปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสนิท เพราะเป็นบุคคลที่ไว้วางใจ และจริงใจต่อกัน จันทรีศรีเล่าให้ฟังว่า “หนูมีแฟนเพราะเพื่อนสนิทเป็นแม่สื่อ แนะนำให้รู้จักกัน เขาขอเงินจากแฟนเขามาซื้อของดี ๆ ใช้ หนูก็เอาอย่างเขาขอแฟน ๆ ก็ให้เงินมาซื้อเครื่องประดับอวดเพื่อน ”

การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดทางอ้อม โดยการเสนอเนื้อหาสาระเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากที่สุด เพราะเป็นสื่อที่มีสีสันน่าสนใจ การเสนอมีความต่อเนื่องและแพร่หลายเข้าถึงทุกครอบครัว ส่วนเนื้อหาสาระในการเสนอมักจะกระตุ้นยั่วยุให้วัยรุ่นอยากรู้อยากลอง โดยมีดารา นักร้อง หรือบุคคลที่วัยรุ่นสนใจเป็นตัวแบบจึงเป็นแรงจูงใจให้วัยรุ่นสังเกตและเลียนแบบตาม สันติเล่าให้ฟังว่า “ดูภาพโป๊จากหนังสือหรือดูบทรักจากทีวี ในหนังในละครแล้วเหมือนมีสิ่งมายั่วยุ อยากรู้อยากลองทำตาม ผมมีแฟนก็เลยแสดงบทรักกับแฟน”

กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนต่างเพศมีขั้นตอนคือ การสังเกต การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเลียนแบบ และการอบรม ขัดเกลาแนะนำชักชวน การเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศแบบเพื่อน จะคล้ายคลึงกับกระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนเพศเดียวกัน จะแตกต่างกันเรื่องระยะเวลาที่คบกันซึ่งในเพื่อนต่างเพศอาจใช้ระยะเวลานานกว่าเพื่อนเพศเดียวกัน ส่วนความถี่ลึกของพฤติกรรมที่จะคบกันในเพื่อนต่างเพศจะมีความระมัดระวังมากกว่าเพื่อนเพศเดียวกัน

การเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรักเริ่มจากการสังเกต เพราะวัยรุ่นจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทำให้ใกล้ชิดกับเพื่อนต่างเพศทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เช่น กิจกรรมการเรียนที่โรงเรียน เรียนพิเศษตามสถาบันกวดวิชา การเดินเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า การเที่ยวเรค โอกาสดังกล่าวทำให้วัยรุ่นได้สังเกตเห็นบุคลิกลักษณะภายนอกของเพศตรงข้ามได้แก่ รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง การแต่งกาย การแสดงออกต่อบุคคลอื่น ซึ่งมรกต เล่าให้ฟังว่า “รู้จักกับแฟนเพราะได้ออกค่ายวิทยาศาสตร์กันบ่อย ๆ เขาเรียนที่ยุพราช เห็นการแสดงออกของเขารู้สึกถูกใจ เราคบกันมา สองปี แล้ว”

นอกจากวัยรุ่นจะได้สังเกตกันเอง ยังอาจได้พบรู้จักกันโดยอาศัยการแนะนำทั้งจากผู้ใหญ่ ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงชักชวนแนะนำให้รู้จักกัน เมื่อวัยรุ่นได้สังเกตบุคลิกภายนอก ถ้าไม่ชอบก็จะพยายามปลีกตัวออกมา ถ้าเกิดความชอบ หรือสนใจอยากอยู่ใกล้ชิดก็จะพยายามหาโอกาสเพื่อจะได้รู้จักสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้มากขึ้นในทุก ๆ ด้าน

กระบวนการนี้จะคล้ายกับกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเพื่อนเพศเดียวกัน กล่าวคือ สังเกตว่าเพื่อนชอบอะไร สนใจอะไร และพยายามศึกษาถึงอุปนิสัย บุคลิกลักษณะของเพื่อนให้มากยิ่งขึ้นและจะเกิดการเปรียบเทียบเพื่อนกับเราว่าจะคบกันได้หรือไม่ จริง ๆ แล้วเราชอบเพื่อนหรือไม่ เพื่อนรู้สึกอย่างไรกับเรา หากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้ทั้งสองฝ่ายรับไม่ได้ หรือมีทัศนคติไม่ตรงกันก็จะปลีกตัวออกมา หากยังชอบอยู่ก็คบกันต่อไป ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในชั้นการเลียนแบบ เพราะในขั้นนี้วัยรุ่นจะรู้จักนิสัยใจคอกันมากขึ้นจึงพยายามปรับตัวเพื่อลดความแตกต่างระหว่างกันให้น้อยลงหรือหมดไปซึ่งจะทำให้ได้รับการยอมรับจากคนรักและสังคมรอบข้าง เช่น เมื่อฝ่ายชายทราบว่าคนรักของตนเป็นคนเรียนดี ก็จะขยันเรียนให้ได้คะแนนดีพอ ๆ กัน เพื่อลดความแตกต่างในด้านผลการเรียน เมื่อคุยกันเรื่องเรียนจะคุยกันได้อย่างสนิทใจโดยไม่ต้องกังวลว่าเขาด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง และอาจทำให้พ่อแม่ เพื่อนฝูงยอมรับความสัมพันธ์นั้นด้วย

แต่หากกระทำแล้วไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลใกล้ชิด หรือปรับตัวเข้ากันไม่ได้ ความเป็นเพื่อนก็จะห่างเหินกันไป แต่ถ้าวการปรับตัวเข้ากันได้ราบรื่นก็จะนำไปสู่การเรียนรู้ในขั้นแนะนำชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ และสองต่อสอง ซึ่งจันทร์ศรีเล่าให้ฟังว่า “ตั้งแต่คบกับแฟนมา การเรียนไม่ตกต่ำ ต่างฝ่ายต่างให้กำลังใจกันเขาเรียนที่ราชภัฏ แม้รับได้ให้พูดคุยกันที่

บ้าน น้อง ๆ ก็สนิทกับเขา" อย่างไรก็ตาม วัยรุ่นจะหาโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น เช่น ไปชมภาพยนตร์ด้วยกัน แม้บางครั้งจะไปกันหลายคน แต่ก็มีโอกาสได้พูดคุยกัน หากไปด้วยกันสองต่อสอง ก็อาจจะมีโอกาสถูกเนื้อต้องตัวกัน เมื่อความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดดำเนินต่อไป คู่รักจะไว้ใจกันมากขึ้น จะพูดคุยถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องส่วนตัว ทั้งทัศนคติ ความหวัง ความใฝ่ฝัน ครอบครัว เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเข้าใจของตน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงถึงความสนิทสนมซึ่งต่างจากเพื่อนต่างเพศคนอื่น ๆ ในกรณีที่วัยรุ่นมีอิสระในการคบเพื่อนแบบคนรักจะมีโอกาสอยู่ด้วยกันสองต่อสองได้มากขึ้น จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ต่อกัน จากการศึกษาพบว่า การมีเพศสัมพันธ์กับคนรักในวัยเรียนเป็นเรื่องธรรมดาในหมู่วัยรุ่นในปัจจุบัน โดยวัยรุ่นหญิงรู้จักการป้องกันการตั้งครรภ์โดยการกินยาคุมกำเนิด และการนับระยะเวลาปลอดภัยจากการมีประจำเดือน ซึ่งวัยรุ่นหญิงคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า "เพื่อนเคยไปทำแท้งหนูกลัวตั้งท้องจึงกินยาคุมชนิดที่ไม่ต้องกินทุกวัน จะกินตอนก่อนหรือหลังมีเพศสัมพันธ์ 15 นาที มีความรู้เรื่องนี้จากการเรียนวิชาสุขศึกษาจึงไปซื้อตามร้านขายยา" ส่วนวัยรุ่นชายจะป้องกันโดยใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

1.3 การคบเพื่อนแบบหมู่คณะ

ในการคบเพื่อนแบบหมู่คณะ เพื่อนเพศเดียวกันจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในการคบเพื่อนแบบหมู่คณะมากกว่าเพื่อนต่างเพศ เนื่องจากมีความแตกต่างทั้งในด้านร่างกายและความสนใจ นอกจากนี้ยังมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสังคมไทยจะมีข้อจำกัดในการพบปะคบหาสมาคมกับเพื่อนต่างเพศไม่ให้ใกล้ชิดกันมากเกินไป กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนแบบหมู่คณะจะได้รับอิทธิพลจากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ เช่น เดียวกันกับการคบเพื่อนลักษณะอื่น โดยกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากที่สุด เพราะการคบเพื่อนเป็นหมู่คณะเป็นเรื่องของคนหมู่มากไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัวจึงมีกฎเกณฑ์ของกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยสำหรับสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ของวัยรุ่นลงมาโดยเฉพาะในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแนะนำชักชวนให้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยวัยรุ่นมักจะเลียนแบบพฤติกรรมจากสื่อตัวแบบ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมของวัยรุ่นซึ่งมีผลต่อกระบวนการสังเกต เช่น สังเกตแฟชั่นการแต่งกายจากสื่อต่าง ๆ หากกลุ่มเพื่อนนิยมแฟชั่นแบบใด วัยรุ่นจะมีแนวโน้มแต่งกายตามกลุ่มนั้น ส่วนครอบครัวและโรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้การคบเพื่อนเป็นหมู่คณะในด้านการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน หรือบรรทัดฐานของสังคม

เช่น เมื่อโรงเรียนมีกฎระเบียบห้ามนักเรียนหญิงชอยผม หากวัยรุ่นฝ่าฝืน เมื่อกลับบ้านพ่อแม่มีได้ว่ากล่าวตักเตือน กฎระเบียบก็ใช้ไม่ได้ผล แต่หากพ่อแม่ห้ามปราม กฎระเบียบดังกล่าวก็มีผลบังคับใช้ กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนแบบหมู่คณะมีขั้นตอน คือ การสังเกต การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเลียนแบบ และการอบรม ชัดเจนและน่าชักชวน

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนแบบหมู่คณะของวัยรุ่นเริ่มต้นจากการสังเกต บุคลิกลักษณะโดยรวมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อน หากไม่ชอบก็จะนิ่งเฉย ไม่เข้าไปทักทาย หรือแสดงความสนใจ หากมีความชอบและคิดว่าน่าคบด้วยก็จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยพยายามหาโอกาสไปพูดคุยกับคนในกลุ่มนั้นเพื่อให้เขายอมรับตน และพยายามทำให้เขารู้จักตัวเรา ว่ามีความสนใจอะไร ชอบอะไร ขณะเดียวกันก็จะสังเกตกลุ่มว่าเขาชอบอะไร และพยายามทำตัวให้คนหมู่มากชื่นชอบ หากกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นไม่ได้รับการตอบสนอง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจ กระบวนการเรียนรู้จะยุติลงทำให้วัยรุ่นจะเป็นเพื่อนที่ไม่สนิทกัน แต่อาจกลับมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันใหม่ หรือถ้ามีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงก็อาจขาดหนทางกันได้ แต่หากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้ทั้งสองฝ่ายพอใจกัน การเรียนรู้ก็จะดำเนินต่อไปและนำไปสู่การเป็นเพื่อนสนิทกันมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ในขั้นเลียนแบบกันในด้านการบริโภคและการนันทนาการ จากนั้นกลุ่มจะชักชวนแนะนำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะ แต่หากเพื่อนสนิทไม่เห็นด้วย หรือไม่อยากทำกิจกรรมนั้น วัยรุ่นอาจทำตามเพื่อนสนิทและไม่อยากทำกิจกรรมนั้น ในทางกลับกันถ้าเพื่อนสนิทกระตือรือร้นอยากทำ ก็จะตามเพื่อนและนำไปสู่การอบรมขัดเกลาโดยสมาชิกของกลุ่มต่างฝ่ายต่างแนะนำชี้แจงซึ่งกันและกันตามบทบาทหน้าที่และการยอมรับในค่านิยมของกลุ่มด้วย ซึ่งสมบูรณ์เล่าให้ฟังว่า “เพื่อนในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการนักเรียน เราจะยึดแบบอย่างการทำงานจากรุ่นพี่ เพราะเมื่อ ม.4 เราได้เรียนรู้และทำงานกับพี่ ๆ มาแล้ว” ส่วน สันติ สุวิทย์ และรุจน์ ซึ่งเรียนต่างห้องต่างแผนการเรียน เล่าให้ฟังว่า “ในกลุ่มจะนิยมแต่งตัว กิน เที่ยว เหมือน ๆ กัน เราพอใจที่จะโดดเรียนและแอบไปเสพยาด้วยกัน ใครเก่งได้รับการยอมรับจะเป็นผู้สอน ใครอ่อนหัดก็จะทำตาม”

กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนแบบหมู่คณะมีขั้นตอนการเรียนรู้คล้ายกับการคบเพื่อนเพศเดียวกัน ได้แก่ การสังเกต แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เลียนแบบ และอบรมขัดเกลาแนะนำชักชวน โดยกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการยอมรับเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการทางสังคมของวัยรุ่น

1.4 การคบเพื่อนสนิท

การคบเพื่อนสนิทจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นมากที่สุด เพราะนอกจากวัยรุ่นใช้เวลาอยู่กับเพื่อนสนิทมากกว่าเพื่อนประเภทอื่น ๆ แล้วเพื่อนสนิทยังมีอิทธิพลต่อความคิด และค่านิยมของวัยรุ่น กระบวนการเรียนรู้การคบเพื่อนสนิทของวัยรุ่นในเขตเมืองเรียนรู้จากตัวแทนทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน

การเรียนรู้จากครอบครัว ส่วนใหญ่วัยรุ่นจะเรียนรู้โดยตรงจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ผู้ปกครอง เนื้อหาการสั่งสอนมีลักษณะเหมือนกับการคบเพื่อนประเภทอื่น กล่าวคือ สอนให้คบเพื่อนที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เนื่องจากเพื่อนสนิทมีความสำคัญต่อวัยรุ่น ครอบครัวที่อบอุ่นให้ความสนใจและเข้าใจวัยรุ่นจะอนุญาตให้ลูกพาเพื่อนสนิทมาหาที่บ้าน หรือยินยอมให้ลูกไปบ้านเพื่อน จะหาโอกาสใกล้ชิดพูดคุยกับเพื่อนของลูก เพื่อศึกษาอุปนิสัยใจคอ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำร่วมกัน ถ้าหากเห็นว่าสิ่งใดไม่เหมาะสมก็จะตักเตือนและแนะนำให้ข้อคิด ถ้าสิ่งใดทำดีแล้วก็จะชมเชย ทำให้ลูกรู้สึกภูมิใจและพอใจที่พ่อแม่ผู้ปกครองสนใจรักเอาใจใส่และยอมรับเพื่อนของตน ซึ่งจะส่งผลให้ลูกศรัทธาเกรงใจ และเชื่อฟังคำสั่งสอน สมบูรณ์เล่าให้ฟังว่า “แม่ชอบให้ผมพาเพื่อนสนิทมาบ้าน แม่จะพูดคุยแนะนำให้ทำแต่สิ่งดี ๆ ผมรู้สึกภูมิใจที่แม่รักและยอมรับเพื่อนของผมเหมือนลูก” ส่วนครอบครัวที่มีปัญหาไม่เข้าใจวัยรุ่น การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ผู้ปกครองจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นมากนัก เพราะวัยรุ่นไม่เชื่อฟังจึงหันไปคบเพื่อนโดยลำพัง ซึ่งมักจะพากันไปมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น เที่ยวเตร่ ดื่มสุรา เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติด

การเรียนรู้จากโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถานที่ให้วัยรุ่นมีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกันทั้งด้านการเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรและเรื่องส่วนตัว การอบรมสั่งสอนของครูมีผลต่อการเรียนรู้เรื่องการคบเพื่อนสนิทของวัยรุ่นน้อยมาก เพราะเนื่องจากการสอนไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมที่วัยรุ่นเผชิญอยู่

สำหรับกลุ่มเพื่อน จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้การคบเพื่อนสนิทมากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะเรียนรู้ทางอ้อมโดยการสังเกต เลียนแบบ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของวัยรุ่น กลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการทำกระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดีหรืออาจหยุดชะงักลง ถ้าหากความสัมพันธ์ห่างเหินกันไป การเรียนรู้จากสื่อมวลชนเป็นการเรียนรู้ทางอ้อมโดยการสังเกต เลียนแบบ การคบเพื่อนของตัวเองแบบดาราที่วัยรุ่นชื่นชอบ เนื้อหาการถ่ายทอดมีทั้งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์

กระบวนการเรียนรู้ในการคบเพื่อนสนิท คือ การสังเกต การเลียนแบบ การอบรม ชัดเภาแนะนำชักชวน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กระบวนการเรียนรู้ในการคบเพื่อนสนิทเริ่มจากการสังเกต ซึ่งจะคล้ายคลึงกันกับการคบเพื่อนแบบหมู่คณะ แต่จะต่างกันตรงที่การคบเพื่อนแบบหมู่คณะกล่าวคือ การคบเพื่อนแบบหมู่คณะจะสังเกตบุคลิกลักษณะภายนอก แต่การคบเพื่อนสนิทจะสังเกตลึกลงไปถึงอุปนิสัยใจคอ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเพื่อนคนนั้นด้วย ถ้าการคบเพื่อนที่มีทัศนคติไม่ตรงกันวัยรุ่นจะปลื้มตัวออกมา แต่ถ้ามีทัศนคติตรงกันก็จะคบกันต่อไป เมื่อสนิทสนมกันมากขึ้นก็จะมีการเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเปิดเผย และจริงใจต่อกันมากกว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนเป็นหมู่คณะ เนื่องจากก่อนที่จะสนิทสนมกันต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันมามากแล้ว ความไว้วางใจของวัยรุ่นต่อเพื่อนสนิทในเรื่องที่มีความเป็นส่วนตัวจึงมากกว่าเพื่อนประเภทอื่น ๆ

เนื่องจากวัยรุ่นเชื่อเพื่อนสนิทและคิดว่าเพื่อนเป็นคนที่ปรารถนาดีต่อตนเอง กระบวนการเลียนแบบจึงเกิดขึ้น เมื่อวัยรุ่นเห็นพฤติกรรมของเพื่อนสนิทเปลี่ยนไปก็จะสนใจและเลียนแบบ และคงไว้ซึ่งความสนิทสนมกัน ซึ่งสันติเล่าให้ฟังว่า “ในกลุ่มจะสนิทกับสุวิทย์มากที่สุด เขาเข้ามาในกลุ่มถูกยุยงให้ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เขาก็ทำตาม พ่อแมกันั่งหลับ ครูฝ่ายปกครองมาเจอเขาไม่ขัดทอดเพื่อนเลย รับผิดชอบเดียว จึงไว้วางใจเขากว่าคนอื่น” จากนั้นก็จะชักชวนแนะนำให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อแสดงความสนิทสนมต่อกัน และทำให้เกิดความสนใจร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการโน้มน้าวความคิดของเพื่อนให้คล้ายตามกันโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย เมื่อวัยรุ่นมีความสนิทสนมกันมากขึ้น กระบวนการอบรมแนะนำก็จะเกิดขึ้น เพราะวัยรุ่นถือว่าตนรู้จักเพื่อนดีพอ หากเพื่อนสนิทมีพฤติกรรมที่ตนรับไม่ได้ก็อาจมีการว่ากล่าวตักเตือนกันให้เพื่อนรู้สำนึก วัยรุ่นมักจะเชื่อฟังเพื่อนมากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งสุวิทย์ เล่าให้ฟังว่า “กลุ่มเพื่อนสนิทของพวกเราจริงใจเห็นใจกันทุกเรื่อง ใครขาดเงินหรือทุกขร้อนก็ช่วยเหลือกัน ในกลุ่มมีทุกอย่าง เหล้า บุหรี่ ยาบ้า ผง เขาชักชวนพูดจาว่านล่อมว่าดีนะ ทำให้ดู สอนให้ทำ ถูกปรับเข้าบ่อย ๆ ก็ลองและติด พ่อแม่สงสัยห้ามปรามก็ไม่ฟัง” เพื่อนสนิทจึงมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมากที่สุด เพราะเป็นเพื่อนที่วัยรุ่นไว้วางใจมีความจริงใจและปรารถนาดีต่อกัน มีขั้นตอนการเรียนรู้โดยการสังเกต เลียนแบบ อบรมชัดเภาแนะนำ ชักชวน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2. การบริโภค

จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคของวัยรุ่นในเขตเมืองพบว่า มีพฤติกรรมการบริโภคที่สำคัญ ได้แก่ การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้สินค้าและบริการ พฤติกรรมดังกล่าวเรียนรู้จากตัวแทนทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต การเลียนแบบ การอบรมขัดเกลาแนะนำชักชวน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กระบวนการดังกล่าวอาจมีขั้นตอนสลับกันบ้างตามข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มย่อย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การรับประทานอาหาร

วัยรุ่นจะมีกระบวนการเรียนรู้ในการรับประทานอาหารที่ต่างออกไปจากวัยอื่น ๆ เพราะมีเรื่องของการยอมรับทางสังคมและสมัยนิยม (แฟชั่น) เข้ามาเกี่ยวข้อง พฤติกรรมการรับประทานอาหารของวัยรุ่นมี 2 ลักษณะ คือ การรับประทานอาหารตามรสนิยมของแต่ละบุคคล และการรับประทานอาหารตามแฟชั่น

การเรียนรู้ในการรับประทานอาหารตามรสนิยมของแต่ละบุคคล ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากครอบครัวซึ่งได้รับการอบรมขัดเกลามาตั้งแต่วัยเด็ก โดยสังเกตจากพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว และเลียนแบบตามเนื้อหาในการอบรมสั่งสอนของครอบครัวจะเน้นเรื่องพฤติกรรมในการรับประทานอาหาร รวมทั้งแนะนำชักชวนให้เด็กปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์มีปริมาณเพียงพอ ซึ่งรุ่งกาญจน์ เล่าให้ฟังว่า "ที่บ้านเป็นครอบครัวใหญ่ ยายทำอาหารให้ทานทุกเย็น เวลาทานข้าวแม่จะสอนไม่ให้เคี้ยวเสียงดัง อันนี้มีประโยชน์ อันนั้นไม่มีประโยชน์ พี่สาวก็สอนให้เลือกทานอาหารที่ไม่มันจัด หวานจัด เคี้ยวไม่สลาย"

ในกระบวนการนี้จะมีเรื่องของบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งจะมีผลต่อเนื่องจนถึงวัยรุ่น เช่นเด็กที่เกิดมาในครอบครัวอิสลามก็จะสังเกตพฤติกรรมการรับประทานอาหารจากสมาชิกในบ้านและเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ขณะเดียวกันครอบครัวจะอบรมสั่งสอนให้เห็นถึงคุณค่าต่าง ๆ ของการรับประทานอาหารอิสลาม รวมทั้งมารยาทในการรับประทานอาหาร เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยรุ่น บุคคลนั้นก็จะมีรสนิยมในการรับประทานอาหารอิสลามมากกว่าอาหารประเภทอื่น พรหมประทาน เล่าว่า "ครอบครัวหนูเป็นอิสลาม ตั้งแต่เล็กจนเดี๋ยวนี้หนูก็รับประทาน

อาหารตามกฎของอิสลาม ห้ามกินหมู ในช่วงเดือนรามาดอนก็ต้องถือศีลอด ห้ามกินอาหารหลังพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน" นอกจากครอบครัวแล้วโรงเรียนเป็นตัวแทนทางสังคมอีกประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรับประทานอาหารตามรสนิยมของวัยรุ่น จากการอบรมสั่งสอนด้านโภชนาการในวิชาคหกรรมศาสตร์และวิชาอื่น ๆ แต่ก็มีอิทธิพลไม่มากนัก เนื่องจากการสอนของครูส่วนใหญ่เน้นภาคทฤษฎีมากกว่าภาคปฏิบัติ และไม่มีการติดตามผลอย่างจริงจังจึงไม่มีผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควรกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการรับประทานอาหารตามรสนิยมน้อยเพราะแต่ละบุคคลได้รับการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวที่แตกต่างกัน ส่วนสื่อมวลชนก็มีอิทธิพลน้อย เนื่องจากการโฆษณาชักชวนของสื่อไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติในครอบครัว

การรับประทานอาหารตามแฟชั่น จะคำนึงถึงการยอมรับทางสังคมโดยเฉพาะจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งเรียนรู้จากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ โดยครอบครัวส่วนใหญ่จะไม่สนับสนุนให้รับประทานอาหารตามแฟชั่นเพราะพ่อแม่มีราคาแพง แต่บางครอบครัวก็พาไปรับประทานอาหารนอกบ้านในโอกาสต่าง ๆ ตามค่านิยมของสังคม หรือต้องการเปลี่ยนบรรยากาศจำเริญในบ้าน โรงเรียนจะอบรมสั่งสอนอย่างเป็นทางการ ไม่ส่งเสริมการรับประทานอาหารตามแฟชั่น เพราะเห็นว่าพ่อแม่เกินความจำเป็น อาหารบางอย่างมีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ บางแห่งก็เป็นแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นซึ่งอาจจะนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่เสื่อมเสีย แต่การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ วัยรุ่นส่วนใหญ่จะไม่เชื่อเพราะเป็นค่านิยมของวัยรุ่น ส่วนกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของวัยรุ่นมาก ซึ่งจะมีการเรียนรู้ทางตรงโดยการแนะนำชักชวน และเรียนรู้ทางอ้อมจากการสังเกตและเลียนแบบตามกลุ่มเพื่อน เพราะให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางอ้อม โดยวัยรุ่นจะสังเกต และเลียนแบบจากตัวแบบที่สื่อนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการสังเกต โดยวัยรุ่นจะสังเกตพฤติกรรมการรับประทานอาหารจากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ เพื่อน พ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว ส่วนสื่อมวลชนเป็นตัวแบบที่สำคัญที่สุด เพราะมีการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดโดยเฉพาะการโฆษณาเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ในปัจจุบันเทคโนโลยีในการสื่อสารทำให้สื่อมวลชนเข้าถึงวัยรุ่นได้ทั่วถึงและรวดเร็ว โดยวัยรุ่นจะสังเกตจากการชักชวนแนะนำของสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งการโฆษณาทางโทรทัศน์ วิทยุ ป้ายโฆษณา ภาพยนตร์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ การโฆษณาทางโทรทัศน์จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการรับประทานอาหารของวัยรุ่นมากที่สุด เพราะสามารถสื่อความหมายได้เหมือนของจริง เคลื่อนไหวได้น่าสนใจ และมีความถี่ในการโฆษณาบ่อยครั้ง สื่อต่าง ๆ เหล่านี้จะส่งเสริมการขายโดยใช้ดารา หรือผู้มี

ชื่อเสียงในงานโฆษณาเป็นตัวแทนเพื่อสร้างค่านิยมต่าง ๆ ให้แก่วัยรุ่น เช่น รับประทานอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ดแล้วจะดูดี ทันสมัย เป็นต้น เมื่อวัยรุ่นสังเกตสื่อดังกล่าวแล้วจะเกิดความสนใจและทดลองเลียนแบบเพื่อให้ทราบว่าสิ่งนั้นดีหรือไม่

การรับประทานอาหารตามแฟชั่นโดยมากวัยรุ่นจะนิยมไปเป็นกลุ่ม ขณะที่รับประทานอาหารก็จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยการพูดคุยกันในกลุ่มเพื่อนว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร ดีจริงตามคำโฆษณาหรือไม่ รับประทานอาหารแล้วดูเททันสมัยหรือไม่ หากวัยรุ่นตัดสินใจว่าสิ่งเหล่านั้นดีจริงหรือดูเททันสมัย ก็จะชักชวนเพื่อนและบุคคลใกล้ชิดให้ลองปฏิบัติตามจนกระทั่งเผลอให้ฟังว่า "ไปทานที่ เค เอฟ ซี พิชซ่าฮัต แม็คโดนัลด์ เพราะเห็นโฆษณาน่าลอง เพื่อนไปมาก็คุยว่าอร่อย เท มีคนเยอะสนุก จึงชวนเพื่อน ๆ ไป นาน ๆ ครั้ง เพื่อสังคม ถ้าบ่อยก็ไม่ไหว เพราะราคาแพง" อย่างไรก็ตามปัจจัยบางอย่างมีผลต่อการเรียนรู้ในการรับประทานอาหารของวัยรุ่น ได้แก่ ปัจจัยทางครอบครัว ความพอใจส่วนบุคคล ฐานะการเงินของแต่ละบุคคล เช่น เมื่อเพื่อนชวนไปรับประทานอาหารพิซซ่า แม้วัยรุ่นอยากไป แต่ไปไม่ได้ เพราะมีเงินไม่พอ หรือพ่อแม่ไม่อนุญาต หรือไม่ชอบรับประทานอาหารพิซซ่า เป็นต้น

พฤติกรรมการรับประทานอาหารของวัยรุ่นทั้ง 2 ลักษณะ คือการรับประทานอาหารตามความชอบของตนเองจะเรียนรู้จากครอบครัวมากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ เพราะเป็นวิถีชีวิตที่วัยรุ่นได้สัมผัสตั้งแต่เกิด ดังนั้นค่านิยม และบรรทัดฐานของครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วย ส่วนการรับประทานอาหารตามแฟชั่นจะเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนมากกว่าตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ โดยได้รับการกระตุ้นจากสื่อมวลชนทั้งนี้เพื่อให้มีพฤติกรรมเหมือนกับกลุ่ม และได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากการสังเกต เลียนแบบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอบรมขัดเกลาแนะนำชักชวน

2.2 การแต่งกาย

การเรียนรู้ด้านการแต่งกายมีลักษณะคล้ายกับการรับประทานอาหารกล่าวคือ การแต่งกายตามรสนิยมของแต่ละบุคคลเรียนรู้จากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว และสังเกตเลียนแบบจากสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวจะสอนให้แต่งตัวเรียบร้อยถูกต้องกับกาลเทศะ ขึ้นกับภูมิหลังเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ และค่านิยมของครอบครัว การเรียนรู้จากครอบครัวจะมีผลต่อการปลูกฝังทัศนคติในด้านการแต่งกายตามรสนิยมของวัยรุ่น ซึ่งมรกตเล่าว่า "แม่เป็นช่าง

เสริมสวยสอนให้แต่งตัวสวย ๆ ดูดีไว้ก่อน แม่จะซื้อเครื่องประดับเครื่องสำอางค์ให้ สอนให้ถนอมผิว หน้าผิวกายให้สะอาด หนูจึงทำจนเป็นนิสัยติดตัว” ส่วนโรงเรียนกลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในด้านการแต่งกายตามรสนิยมของวัยรุ่นน้อย เพราะเป็นเรื่องอุปนิสัยส่วนตัวที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวมาเป็นเวลานาน

การแต่งกายตามสมัยนิยม วัยรุ่นเรียนรู้จากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน เช่นเดียวกับการรับประทานอาหาร การเรียนรู้จากครอบครัวจะเรียนรู้จากการได้รับการอบรมสั่งสอนและการเลียนแบบสมาชิกในครอบครัว ส่วนใหญ่ครอบครัวจะอบรมสั่งสอนดูว่ากล่าวแนะนำการแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย ไม่ควรตามสมัยนิยมมากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังของครอบครัวที่ต่างกันบางครอบครัวจะควบคุมการแต่งกายอย่างเข้มงวด แต่บางครอบครัวก็ยอมให้แต่งตามสมัยนิยมในขอบเขตที่ยอมรับได้ ผลของการอบรมสั่งสอนนั้นขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะตัวของวัยรุ่น บางคนก็จะเชื่อฟังเพียงบางส่วน เพราะวัยรุ่นเห็นว่าคำสั่งสอนของครอบครัวโบราณ ล้าสมัย นอกจากนี้ความแตกต่างด้านวัย ความสนใจ ทัศนคติ ความต้องการก็เป็นเหตุหนึ่งที่วัยรุ่นไม่เชื่อฟัง จันทรศรีเล่าให้ฟังว่า “ แม่สอนไม่ให้แต่งตัวโป๊แต่หนูไม่เชื่อ เพราะแม่คิดแบบคนโบราณ ล้าสมัย หนูชอบแต่งตัวตามดาราที่ชอบจึงมีสไตล์เป็นของตัวเอง เวลาออกนอกบ้านชอบใส่ยีนส์เสื้อยืดตัวสั้น ๆ เจาะรูใส่สร้อยข้อเท้าดูเก๋เท่ทันสมัย”

สำหรับการเรียนรู้จากโรงเรียนวัยรุ่นจะเรียนรู้จากคำอบรมสั่งสอน แนะนำและเลียนแบบครูอาจารย์ เนื้อหาในการสอนจะคล้ายกับครอบครัว แต่ที่โรงเรียนจะมีเงื่อนไขเรื่องกฎระเบียบเข้ามาเกี่ยวข้องกับนักเรียนประพฤติดีระเบียบอาจถูกทำโทษหรือตัดคะแนน ดังนั้นวัยรุ่นส่วนใหญ่จึงไม่แต่งกายตามสมัยนิยมในโรงเรียน หรือถ้าอยากเด่นก็ต้องหลบซ่อนไม่ให้ครูพบเห็น แต่จะแต่งเมื่อตนเองอยู่นอกบริเวณโรงเรียน หนูเล่าให้ฟังว่า “ครูที่มีเหตุผลสอนก็จะเคารพเชื่อฟัง ครูที่จับผิดจะไม่ชอบและไม่เชื่อ ช่วงปิดเทอมจะไว้ผมยาวมาก อยากแต่งเหมือนดาราคนไหนก็แต่ง ไม่ต้องมีครูมาคอยดูว่าชอบเป็นอิสระ ดูเท่ เป็นผู้ใหญ่”

การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนจะเรียนรู้โดยได้รับการแนะนำชักชวน สังเกตจดจำแล้วลองทำตาม โดยลอกเลียนแบบพฤติกรรมกรรมการแต่งกายจากกลุ่มเพื่อนที่รับแบบอย่างมาจากสื่อสารมวลชนอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นการแต่งกายตามสมัยนิยม วัยรุ่นเรียนรู้จากสื่อมวลชนมากที่สุด โดยเฉพาะโทรทัศน์เพราะเป็นสื่อที่เข้าถึงทุกครัวเรือน มีความถนัดในการนำเสนอสูง ประหยัดค่าใช้จ่ายและมีให้

เลือกดูรายการต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยมากวัยรุ่นชอบแต่งกายตามแบบดาราหรือนักร้องที่ตนชื่นชอบ ซึ่งสื่อมวลชนมักจะใช้กลยุทธ์ในการขายเพื่อนำเสนอแฟชั่นการแต่งกายแบบต่าง ๆ ผ่านดารา นักร้อง ยอดนิยมเหล่านั้น เป็นการปลูกฝังค่านิยมฟุ่มเฟือยให้นิยมใช้สินค้ามียี่ห้อและมีราคาแพง ซึ่งรุจน์เล่าให้ฟังว่า “เห็นดารานักร้องแต่งตัวแล้วเทเพื่อนยอมรับว่าเป็นฮีโร่ก็แต่งตามเขา ปิดเทอมจึงเจาะหูข้างละหลาย ๆ รูใส่ทั้งห่วงเล็กห่วงใหญ่ กางเกงใช้ลีไวส์ รองเท้าใช้อันเดอร์กราวนด์” ส่วนวิชาญเล่าว่า “ใช้ของยี่ห้อเหมือนดาราวัยรุ่นเพราะได้รับคำชมจากสาว ๆ และเพื่อนจึงเลียนแบบแต่งตัวฮิปปี้แบบใจอึบอย นาฬิกาใช้ยี่ห้อเหมือนลิปกับออย” สำหรับจันทร์ศรีเล่าให้ฟังว่า “ในกลุ่มเพื่อน ๆ ชอบชวนกันแต่งตัวเหมือนดาราแล้วแต่จะเลียนแบบใคร หนูชอบใช้กางเกงยีนส์แรงเลอร์เหมือนปรียานุช แต่เสื้อชอบตัวสั้นรัด ๆ เหมือนคริสตินา เวลาไปซื้อก็ชวนกันไปช่วยติชมและช่วยเลือก”

พฤติกรรมการแต่งกายของวัยรุ่นมีการเรียนรู้เช่นเดียวกับการรับประทานอาหาร กล่าวคือ การแต่งกายตามรสนิยมของแต่ละบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากครอบครัวมากที่สุด ส่วนการแต่งกายตามสมัยนิยมจะได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนมากที่สุดโดยมีขั้นตอนการเรียนรู้จากการสังเกต เลียนแบบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอบรมขัดเกลาแนะนำชักชวนให้ทำตามกันเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

2.3 การใช้สินค้าและบริการ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีค่านิยมในการใช้สินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือย ตามกระแสค่านิยมของสังคมเพราะต้องการให้สังคมยอมรับว่าตนโตเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบตัวเองได้ ดังนั้นวัยรุ่นจึงมักนิยมใช้สินค้าและบริการเหมือนผู้ใหญ่ เช่น ใช้เพจเจอร์ โทรศัพท์เคลื่อนที่ รถยนต์ รวมทั้งสินค้าที่มียี่ห้อซึ่งในความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นอาจไม่มีความจำเป็นสำหรับวัยรุ่น การใช้สินค้าและบริการของวัยรุ่นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้สินค้าและบริการตามความจำเป็นและการใช้สินค้าและบริการที่ฟุ่มเฟือยซึ่งจะมีการเรียนรู้จากตัวแทนทางสังคมต่าง ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน การเรียนรู้จากครอบครัวจะได้รับการอบรมสั่งสอน แนะนำให้ใช้สินค้าและบริการที่จำเป็นไม่ฟุ่มเฟือย เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ของตน การพิจารณาว่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ฟุ่มเฟือยหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความจำเป็นของบุคคล เช่น กรณีของจันทร์ศรี วิชาญ และสมบุญจะใช้รถยนต์ วิทย์ติดตามตัว โทรศัพท์เคลื่อนที่ ตามคำแนะนำของพ่อแม่ ซึ่งจันทร์ศรีเล่าให้ฟังว่า “ขับรถยนต์มาโรงเรียนเพราะต้องรับส่งน้องที่เรียนอยู่อนุบาล แม่ไม่ว่างจึงยอมให้ใช้รถ ส่วน

วิชาญ เล่าว่า “แม่จะเพจเซ็ดผมและสั่งให้ไปโนนไปนี่บ่อย ๆ จึงให้ขับรถมาโรงเรียน” และสมบูรณ์เล่าว่า “แม่ให้ใช้รถยนต์ และโทรศัพท์มือถือเพราะผมต้องไปเรียนพิเศษหลายแห่งบางวันพ่อแม่อุดหนุนผมต้องไปรับน้องกลับบ้าน” วัยรุ่นจะเรียนรู้การใช้สินค้าบริการจากโรงเรียนโดยได้รับคำสั่งสอน อบรม แนะนำ จากครูอาจารย์ ส่วนเนื้อหาสาระในการสั่งสอนก็คล้ายคลึงกับครอบครัว แต่คำสั่งสอนไม่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากนัก นอกจากครูที่เขารักเคารพ ศรัทธา เขาจะสังเกตและเลียนแบบการใช้สินค้าบริการที่เขาประทับใจ

วัยรุ่นจะเรียนรู้การใช้สินค้าบริการจากกลุ่มเพื่อนทั้งทางตรงโดยการได้รับการชักชวน แนะนำ และทางอ้อมจากการสังเกต จดจำ แล้วเลียนแบบกลุ่มเพื่อน เพื่อให้ได้รับการยอมรับ กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากที่สุด เพราะวัยรุ่นมักจะปรับตัวให้เหมือนกันเพื่อเข้ากับกลุ่มได้

การเรียนรู้จากสื่อมวลชน วัยรุ่นจะเรียนรู้ทางอ้อมมากกว่าทางตรงโดยการสังเกตตัวแบบซึ่งเป็นดารา นักร้อง หรือบุคคลที่วัยรุ่นชื่นชอบ สื่อที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มากที่สุดคือโทรทัศน์ เมื่อกลุ่มเพื่อนเลียนแบบสื่อและขยายผลออกไปอย่างกว้างขวาง วัยรุ่นก็จะเลียนแบบกลุ่มเพื่อนอีกต่อหนึ่ง

การใช้สินค้าและบริการตามความจำเป็นและการใช้สินค้าบริการที่ฟุ่มเฟือย มีกระบวนการเรียนรู้คือ การสังเกต การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอบรมขัดเกลา แนะนำชักชวน และการเลียนแบบ วัยรุ่นจะเรียนรู้เริ่มจากการสังเกตจากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเพื่อน ครอบครัว และการโฆษณาของสื่อมวลชน โดยพิจารณาจากความจำเป็นในการใช้ เมื่อเกิดความสนใจ และสอบถามจากผู้ที่เคยใช้เพื่อแลกเปลี่ยนความเห็นโดยมากมักจะปรึกษากันในครอบครัวเกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องใช้แล้วร่วมกันพิจารณาชนิด ราคา และคุณภาพของสินค้าและบริการนั้น ๆ นอกจากนี้ยังขอคำแนะนำจากเพื่อนและทางโรงเรียนในกรณีที่สินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบของโรงเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น เครื่องแบบนักเรียน อุปกรณ์เครื่องเขียน ตำราเรียน เป็นต้น นอกจากนี้วัยรุ่นยังได้รับการแนะนำชักชวนจากตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ ทั้งครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียนและสื่อมวลชนให้ใช้สินค้าและบริการใหม่ ๆ โดยอ้างถึงความจำเป็นในการใช้ เช่น คอมพิวเตอร์ ซึ่งในปัจจุบันได้เข้ามามีบทบาทในการเรียนการสอนมากขึ้นความจำเป็นในการใช้จึงมีมากขึ้น ส่วนเพจ โทรศัพท์เคลื่อนที่ แม้จะเป็นสินค้าบริการที่ฟุ่มเฟือยแต่ถ้าใช้แล้วได้รับการยอมรับจากเพื่อนฝูงว่าเท่ ภูมิฐาน มีรสนิยมสูง วัยรุ่นก็จะชักชวนกันหามาใช้ ซึ่งจันทร์ศรีเล่าให้

ฟังว่า “เพื่อนเขาคุยว่าบ้านเขามีคอมฯ ใช้จึงป็นรูปสวย ๆ มาอวด หนูอยากได้พอกก็ซื้อให้ จึงเรียนรู้ด้วยตนเองจากคู่มือและหัดพิมพ์ที่บ้าน มีปัญหาก็กถามพ่อ ถามครู ถามเพื่อน ๆ” และแก้วเกษเล่าให้ฟังว่า “ใช้เพจเพราะเห็นเพื่อนมีแล้วเขาชมกันว่าดูเท่ เพื่อนจะนำข้อความในเพจให้ดู บางทีก็เป็นของแฟนเขาเล่าให้แฟนฟังเขาก็ซื้อให้ หนูก็ไปอวดเพื่อน ๆ จนเดี๋ยวนี้ในกลุ่มมีเพจกันเกือบทุกคน” อย่างไรก็ตามการบริโภคสินค้าและบริการดังกล่าวต้องมีความพร้อมด้านการเงิน วัยรุ่นจึงต้องหาเงินโดยการขอผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง หรือทำงานตามความสามารถ เช่น รับจ้างเลี้ยงเด็ก สอนพิเศษเด็กเล็ก รับจ้างขายของ รับจ้างกางเต็นท์ สำหรับวัยรุ่นบางคนจะหาเงินในทางที่ไม่เหมาะสม ซึ่งรุจน์เล่าให้ฟังว่า “ผมมีเงินซื้อของแพง ๆ ได้เพราะคุณอนผมให้ เขาเป็นน้องของเสียได้เงินมาก็เข้าบัญชีไว้ให้ผม เขาจะเป็นฝ่ายโทร.มานัด เราไม่มีข้อผูกพันกัน เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ “ ส่วนแก้วเกษเล่าว่า “เพื่อนเขาไปนอนกับแขกได้เงินมาก็เอามาอวด เขาใช้ของแพง ๆ เขาชวนเพื่อนไปทำอย่างเขา มีบางคนไปแล้วต้องไปทำแท้ง ตอนหลังก็ถูกออกจากโรงเรียนไปแล้ว” สำหรับขั้นตอนสุดท้ายของการเรียนรู้การใช้สินค้าและบริการตามความจำเป็นและพุ่มเพื่อย คือ การเลียนแบบ กล่าวคือ เมื่อวัยรุ่นได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และได้รับอิทธิพลจากตัวแทนทางสังคมแล้ว ถ้ายังมีความต้องการใช้สินค้าและบริการนั้น ๆ ก็จะซื้อหามาใช้เหมือนกับตัวแทนทางสังคมที่วัยรุ่นได้สังเกตเห็นตัวอย่างการใช้มาก่อน

การใช้สินค้าและบริการที่พุ่มเพื่อยกระบวนการในการเรียนรู้จะมีลักษณะคล้ายกับพฤติกรรมการรับประทานอาหารและการแต่งกายตามสมัยนิยม กล่าวคือ ในขั้นแรกจะสังเกตจากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ทั้งครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน เมื่อมีความพอใจก็จะซื้อหามาใช้แล้วทดลองใช้เองเพื่อให้ทราบว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร และเพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคมรอบข้าง หลังจากนั้นก็จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลใกล้ชิดโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน เมื่อได้รับการยอมรับจากเพื่อนฝูงว่าใช้แล้วดูดี เท่ ภูมิฐาน มีรสนิยมสูง ก็เกิดความพอใจหลังจากนั้นก็จะไปชักชวนเพื่อน ๆ และคนใกล้ชิดให้ทดลองใช้ตามแล้วเลียนแบบซึ่งกันและกัน

การใช้สินค้าและบริการตามความจำเป็นส่วนใหญ่ เรียนรู้จากครอบครัว ส่วนการใช้สินค้าและบริการที่พุ่มเพื่อยจะเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนที่เลียนแบบการโฆษณาของสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคมว่าตนเป็นผู้ใหญ่ มีความรับผิดชอบทำอะไรแบบผู้ใหญ่ทำได้ มีขั้นตอนการเรียนรู้จากการสังเกต แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อบรมขัดเกลาแนะนำชักชวน และเลียนแบบ

3. การนันทนาการ

การนันทนาการ เป็นการพักผ่อนหย่อนใจในยามว่างนอกเหนือจากเวลาเรียน หรือทำงานตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยวัยรุ่นอาจจะปฏิบัติกิจกรรมนั้นแต่เพียงผู้เดียวหรือร่วมกับหมู่คณะ เช่น การอ่านหนังสือ ใช้คอมพิวเตอร์ ฟังเพลง ดูโทรทัศน์ ชมภาพยนตร์ สนทนาทางโทรศัพท์ เล่นกีฬา เทียวเตร่ตามสถานบันเทิงเรสซิเดนซ์ หรือศูนย์การค้า เล่นการพนัน เป็นต้น ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด ขจัดความเบื่อหน่าย เพื่อความสนุกสนานเพิ่มพูนประสบการณ์และความรู้ให้ตนเอง การเรียนรู้กิจกรรมนันทนาการของวัยรุ่นเรียนรู้จากตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน แต่กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมากที่สุดเนื่องจากเป็นบุคคลที่ใกล้ชิด และมีความใกล้ชิดเดียวกันในด้านวัย ความสนใจ ทัศนคติ และค่านิยม

วัยรุ่นเรียนรู้เรื่องการนันทนาการจากครอบครัวโดยการได้รับการอบรมสั่งสอน แนะนำให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ควรไปมั่วสุมกับอบายมุขด้วยการเล่นการพนัน ดื่มสุรา รู้จักเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน เพราะจะทำให้เสียการเรียนและเสียทรัพย์ ดูรายการโทรทัศน์ ดูหนัง ฟังเพลง ตามโอกาสที่เหมาะสม ครอบครัวก็จะให้การสนับสนุน โดยการพาไปร่วมกิจกรรมด้วยตนเองหรืออนุญาตให้ไปกับกลุ่มเพื่อน แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่ชอบไปกับเพื่อนมากกว่าผู้ปกครอง เพราะมีอิสระที่ได้พูดคุยกับคนใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตามการอบรมสั่งสอนของครอบครัววัยรุ่นจะเชื่อหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะเฉพาะตัวของวัยรุ่น นอกจากนี้ยังเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบสมาชิกในครอบครัวทั้งพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เช่นกรณีของสันติเรียนรู้เรื่องการชกและดื่มสุราจากพ่อมาตั้งแต่เด็ก ดังนั้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจึงชอบเล่นการพนัน ดื่มสุรา ส่วนกรณีของจันทร์ศรีเห็นพ่อเล่นการพนันจึงได้รับการซึมซับเอาพฤติกรรมของพ่อไว้โดยไม่รู้ตัว

การเรียนรู้จากโรงเรียนจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการเรียนรู้จากครอบครัวทั้งวิธีการเรียนรู้และเนื้อหาของการอบรมสั่งสอน ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมด้านการนันทนาการของวัยรุ่นน้อย เพราะครูอาจารย์ขาดความใกล้ชิดกับนักเรียน ประกอบกับหลักสูตรและการสอนไม่สอดคล้องกับแรงจูงใจและความต้องการของวัยรุ่น นอกจากนี้พฤติกรรมของครูบางคนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก จึงทำให้วัยรุ่นไม่ศรัทธาและไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครู

การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน จากการศึกษาพบว่าวัยรุ่นเรียนรู้พฤติกรรมนันทนาการทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกลุ่มเพื่อน โดยการแนะนำชักชวนให้ทำกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน ทั้งกิจกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เช่น การเล่นเกม ดูหนังฟังเพลง เทียวเตร่ ซึ่งทำให้วัยรุ่น

พอใจเพราะเป็นกิจกรรมที่สนุกผ่อนคลายความเครียด เป็นอิสระทุกคนมีส่วนร่วม ได้รับการยอมรับทางสังคมของกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้กิจกรรมการเที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิงเริงรมย์ทำให้มีโอกาสดูพบเพื่อนใหม่ โดยเฉพาะเพศตรงข้าม

ส่วนสื่อมวลชนจะเสนอข่าวสารที่เน้นเนื้อหาด้านสื่อบันเทิง โดยอาศัยการโฆษณาโน้มน้าวให้วัยรุ่นเลียนแบบตาม การนำเสนอของสื่อจะมีสีสันเร้าใจทำให้วัยรุ่นอยากรู้อยากลองทำตามพฤติกรรมของตัวแบบจากสื่อเพื่อสนองความต้องการ เช่น ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

กระบวนการเรียนรู้จะเริ่มจากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมยามว่างว่าเขาทำอะไร ทำอย่างมีผลดีหรือไม่ สนุกไหม เมื่อมีความสนใจอยากลองทำตามก็จะซักถามเพื่อให้ทราบรายละเอียดของข้อมูลมากขึ้น ตัวแทนทางสังคมทุกประเภทจะมีบทบาทต่อกระบวนการสังเกต แต่จะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดระหว่างวัยรุ่นกับตัวแทนทางสังคมนั้น ซึ่งวิชาญเล่าให้ฟังว่า "ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับรถแข่งมาก เพราะชอบและเห็นเพื่อน ๆ อ่านแล้วนำมาเล่าเอารูปมาให้ดูก็ไปซื้อมาอ่าน" ส่วนอรวี เล่าให้ฟังว่า "ชอบดูทีวีตามกลุ่มเพื่อน เมื่อดูละคร คอนเสิร์ต หรือรายการที่กลุ่มชอบแล้วจะมาพูดคุยเล่ากันอย่างสนุกสนาน ใครยังไม่ได้อ่านแนะนำให้อ่าน จะได้คุยกันรู้เรื่อง" และ สันติ เล่าให้ฟังว่า "เมื่อเล็ก ๆ พ่อพาผมไปตีโกะที่แม่เหียะ โตขึ้นผมชอบเล่นการพนัน ไปโรงเรียนก็จะชวนเพื่อนเล่นไพ่ หรือเล่นพนันทุกครั้งที่มีการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ เช่น มวยต่อสู้ ฟุตบอล" เมื่อวัยรุ่นเกิดความสนใจในกิจกรรมนั้นจนการดังกล่าวก็น่าสนใจแล้วก็จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยซักถามเพื่อหาข้อมูลจากผู้ที่เป็ต้นแบบและตัวแทนทางสังคมต่าง ๆ ว่ากิจกรรมนั้นดีจริงหรือไม่ จะเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วิธีพูดคุยกันในกลุ่มเพื่อน หรือการโทรศัพท์คุยกันเป็นเวลานาน ๆ วัยรุ่นส่วนใหญ่เล่าให้ฟังว่า "การคุยทางโทรศัพท์เป็นการคลายเครียดได้ดีวันไหนไม่ได้โทรก็รู้สึกหงุดหงิด โทรกันทีก็เมาท์กันสายแทบไหม้ บางครั้งโทรนานเป็นชั่วโมง ๆ เลย" ในกระบวนการนี้อาจทำให้วัยรุ่นสามารถตัดสินใจได้ว่าจะลองทำกิจกรรมนั้นหรือไม่ ตัวแทนทางสังคม จะมีผลในการให้ความคิดเห็นในการตัดสินใจของวัยรุ่นต่างกันขึ้นอยู่กับความใกล้ชิด ความเชื่อถือ และทัศนคติของวัยรุ่นต่อตัวแทนทางสังคมนั้น ๆ เมื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้วก็จะเป็ขั้นตอน การแนะนำชักชวนกันไปร่วมกิจกรรมที่วัยรุ่นสนใจ ในขั้นตอนนี้กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก เพราะวัยรุ่นต้องการการยอมรับจากเพื่อนมากแม้จะถูกห้ามปรามจากพ่อแม่ หรือครูอาจารย์

อย่างไรก็ตามวัยรุ่นบางคนที่มีความมุ่งมั่นในชีวิตและมีความเป็นตัวของตัวเองสูงจะรู้จักใช้
 วิจารณญาณพิจารณาถึงกิจกรรมที่ถูกชักชวนว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เช่น กรณีสมบุญเล่าให้ฟัง
 ว่า

“ถ้าช่วงสอบเพื่อนชวนไปไหนก็จะไม่ไป นอกจากชวนกันติววิชาต่าง ๆ
 ก็ โอ.เค. แต่ถ้าช่วงว่าง ๆ ก็ชวนกันไปดูหนังฟังเพลง เล่นกีฬาบ้าง หรือ
 บางทีก็เล่นอินเทอร์เน็ตหาข้อมูลที่น่าสนใจ ระยะเวลาหลัง ๆ จะได้ตอบ
 จดหมายกับเพื่อน ๆ โดยใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ผมว่า
 การเสียเวลาอย่างนี้คุ้มค่าน่าจะทำให้เราทันโลกทันเหตุการณ์”

แต่ก็มีวัยรุ่นบางคนจะตัดสินใจจากความพึงพอใจเป็นสำคัญโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะที่
 เหมาะสม ซึ่งสันติ เล่าให้ฟังว่า “จะเป็นช่วงสอบหรือไม่สอบถ้าเพื่อนชวนหรือแฟนชวนไปเที่ยวก็จะไป
 ใครห้ามก็ไม่ฟัง เพราะดูหนังสือสอบก็ไม่วีรื่อง” ในขั้นตอนสุดท้ายของการเรียนรู้คือ การเลียนแบบ
 เมื่อวัยรุ่นชักชวนแนะนำกันไปทำกิจกรรมนั้นหนาตาการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็จะนำผลของการไปมา
 เล่ากันในกลุ่มเพื่อน มักมีการกระเช้าเข้าเหย้า หรือยกย่องพฤติกรรมเด่น ๆ ของเพื่อนที่ร่วมกิจกรรม
 นั้น ๆ ในขั้นนี้ตัววัยรุ่นที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมก็จะมีความรู้สึกเหมือนกับว่าตนเองไม่ทันสมัย ไม่ทัน
 เหตุการณ์ จึงตัดสินใจเลียนแบบจากกลุ่มเพื่อน หรือตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะดารา หรือ
 บุคคลที่วัยรุ่นชื่นชอบ ซึ่งจันทร์ศรี เล่าให้ฟังว่า “เพื่อนเขาไปดูหนังเรื่องไททานิคมาก็จะเล่าถึงเรื่องราว
 ในหนังกับเพื่อนที่ไปดูมาเขาคุยกันรู้เรื่อง วิทย์ ไทรทัศน์ ก็ช่วยกันโฆษณาจัดอันดับหนังดี เพื่อนกลัวจะ
 ตกรุ่นก็ชวนกันไปดูแล้วก็มาเล่าต่อ ๆ กัน ยิ่งหนังฉายนานเท่าใด วัยรุ่นชวนกันไปดูมากขึ้น ๆ” และ
 สันติ เล่าให้ฟังว่า “ผมไปเฮค ไปผับ เพราะอยากให้เพื่อนยอมรับว่าทันสมัย ไม่ตกรุ่น เขาคุยอะไรเราก็
 คุยต่อกับเขาได้ ที่สำคัญได้มีสาว ไปมาแล้วก็ชวนเพื่อนไปกันอีก” นอกจากนี้วัยรุ่นกลุ่มเป้าหมาย
 เล่าให้ฟังเกี่ยวกับชุมชนทางอากาศว่า “เดี๋ยวนี้วัยรุ่นนิยมติดต่อกันทางวิทยุจะขอเพลงให้คนที่เรา
 ชอบทางเอฟเอ็ม 100 หรือติดต่อพูดคุยกับเพื่อน ๆ ทางวิทยุ บางทีก็เล่นเกมสัพทคุยโต้ตอบกับดี.เจ.
 ทางโทรศัพท์ รู้สึกเทดี เพราะเราได้มีส่วนร่วมไปกับกิจกรรมเขา บางครั้งก็ได้รับรางวัลด้วย”

วัยรุ่นมีพฤติกรรมกำหนัดแตกต่างกันไป โดยกลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้มากที่สุดเพราะมีความใกล้ชิดกันและมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งในเรื่องความสนใจ ทัศนคติ ค่านิยม และความต้องการ มีขั้นตอนการเรียนรู้จากสังเกต แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อบรมขัดเกลา แนะนำชักชวน และเลียนแบบ เพื่อต้องการผ่อนคลายความตึงเครียด ขจัดความเบื่อหน่าย เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ตนเอง และเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

ตอนที่ 3 กลไกการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

กลไกที่ส่งผลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในด้านการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการนี้ ได้แก่ ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม คือ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมเหล่านี้ นอกจากเป็นกลไกแล้วยังเป็นเงื่อนไขและปัจจัยต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมด้วยเช่นกันนอกจากนี้ยังขึ้นกับ เงื่อนไขปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น แรงจูงใจ และความต้องการ คุณลักษณะเฉพาะตัว ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1. กลไกด้านตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม

ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม หมายถึง ตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้บุคคลได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนถึงวิธีการดำรงชีวิตในสังคมเพื่อปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐานของสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน

1.1 ครอบครัว เป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่มีความสำคัญมาก เพราะครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามในการหล่อหลอมให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีและเป็นกำลังสำคัญของสังคม จุดเริ่มต้นของชีวิตที่สำคัญยิ่งในชีวิตวัยเด็กและวัยรุ่นอยู่ที่ครอบครัว โดยมีพ่อแม่ ปู่ ย่า ตายาย และสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้อบรมขัดเกลาถ่ายทอดความรู้ ความคิด ในขณะที่เดียวกันก็มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติ ทำให้มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และปรับตัวเข้าหากัน เนื้อหาในการอบรมสั่งสอนได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม และแบบแผนในการดำรงชีวิต รวมทั้งการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมให้กับสมาชิกของครอบครัวซึ่งจะสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการให้ปฏิบัติในชีวิตจริงและทำตัวเป็นแบบอย่างให้ประพฤติปฏิบัติตาม จากการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่มีสภาพแวดล้อมทาง

ครอบครัวที่แตกต่างกันจะมีโอกาสในการเรียนรู้แบบแผนของพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละครอบครัวมีกฎเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับสมาชิกในครอบครัวที่ต้องปฏิบัติเฉพาะที่ไม่เหมือนกัน สภาพของครอบครัวที่แตกแยกขาดความอบอุ่นไม่มีเวลาให้ลูก ทะเลาะเบาะแว้งมีความขัดแย้งจะมีผลทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว เก็บกดชอบทะเลาะวิวาททำตัวเป็นผู้นำ ในกลุ่มชอบฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมเช่นกรณีของวิชาญ รุจน์ และจันทร์ศรี แต่บางครอบครัวแม้จะมีการหย่าร้างแต่เมื่อผู้นำครอบครัวรู้จักการให้หลักจิตวิทยาในการดูแลสมาชิกในครอบครัวและบริหารครอบครัวที่ดี มีกฎเกณฑ์สำหรับครอบครัวที่ดี ก็สามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวได้ ดังเช่นกรณีของธนู มรกต และอรวี ซึ่งปู่ และย่าของธนูเล่าให้ฟังว่า “พ่อกับแม่เขาแยกกันมา 4 ปี แล้ว ปู่ย่าก็ช่วยพ่อเขาเลี้ยงเหมือนลูก ดูแลเขาอย่างดี การคบเพื่อน การกิน การเที่ยวก็ดูแลให้พอสมควร เขาเป็นวัยรุ่นเราต้องสอนเขาแบบใจเย็น ๆ ” คุณแม่ของมรกตเล่าให้ฟังว่า “เมื่อแยกทางกับพ่อเขาแล้วก็ตั้งใจเลี้ยงลูกอย่างดี ต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ เขาเป็นวัยรุ่นก็เลี้ยงแบบเป็นเพื่อนกัน มีอะไรจะปรึกษาพูดคุย “ไม่ปิดบังกัน” คุณแม่ของอรวีมีอาชีพรับราชการเล่าว่า “พ่อของเขาเจ้าชู้ ทุกวันนี้ไม่แยกกันอยู่ อดทนเพื่อลูก สังคมสมัยนี้เป็นภัยต่อวัยรุ่นมาก การสั่งสอนลูกต้องมีเหตุผลยืดหยุ่นทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้ ความรักความอบอุ่นเขามาก ๆ ” แต่ในครอบครัวซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามเพราะมีสมาชิกครอบครัวซึ่งอยู่กันพร้อมหน้า ไม่มีการแตกแยกของพ่อแม่ แต่กลับเข้มงวดเกินไปหรือปล่อยปละละเลยเกินไปก็อาจส่งผลให้เกิดการพยายามหาทางออกโดยการคบเพื่อนและเลียนแบบเพื่อนซึ่งตนเองมองว่าเป็นผู้ที่มีอิสระในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการคบเพื่อน หรือการทำกิจกรรมอื่นๆ ดังกรณีของสุวิทย์ และสันติ ซึ่งหาทางออกให้แก่ตนเองด้วยการคบเพื่อนที่ดื่มเหล้า และสูบบุหรี่ เพื่อให้ตนเองเกิดความสบายใจ อย่างไรก็ตามวัยรุ่นที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันดี มีวิธีอบรมสั่งสอนที่เหมาะสมทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีมีการศึกษาและวิสัยทัศน์กว้างไกล มีฐานะการเงินเพียงพอที่จะสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของบุตรหลาน ความพร้อมดังกล่าวย่อมส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของวัยรุ่นในด้านการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีลักษณะตรงกันข้าม ดังกรณีของสมบุญ และรุ่งกาญจน์ มาจากครอบครัวที่มีความพร้อมทุกด้าน ส่งผลต่อการเรียนรู้ในด้านการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการที่พึงประสงค์ คุณแม่ของสมบุญเล่าให้ฟังว่า

“เมื่อลูกเข้าสู่วัยรุ่น พาให้ออกจากงานเพื่อเลี้ยงลูกให้ดี ฉันก็อ่านหนังสือ จิตวิทยาวัยรุ่น และนำมาใช้กับลูก ฉันทำตัวเป็นแบบอย่างให้ลูกทุก ๆ เรื่อง

เช่น ใช้เงินให้คุ้มค่า การกินอาหารที่มีประโยชน์ การรักษาความสะอาด คบเพื่อนดี ๆ มีน้ำใจช่วยเหลือ ทำบุญให้ทาน ให้ใช้รถยนต์เพราะเห็นว่าปลอดภัยกว่ามอเตอร์ไซด์วันหยุดให้ใช้โทรศัพท์มือถือ เพราะสะดวกในการติดต่อกัน คอมพิวเตอร์ซื้อให้เพราะจำเป็นในยุคนี้ เขาชอบทุนไปเรียนต่างประเทศได้ก็ให้เขาไป ทุกวันนี้ฉันภูมิใจในตัวเขา"

ส่วนคุณแม่ของรุ่งกาญจน์เล่าให้ฟังว่า

"ฉันต้องเจียดเวลาให้ลูก คอยถามทุกข์สุข และความต้องการของเขา อะไรควรให้ไม่ควรให้ก็ให้เหตุผล ทำตัวเป็นเพื่อนกับลูกหาโอกาสใกล้ชิดกัน เช่น ไปเดินห้าง ในวันหยุด หรือพาไปเที่ยวต่างจังหวัดไกล ๆ ตอนปิดเทอมกัน ทั้งพ่อแม่อีก เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศที่จำเจ และถือโอกาสสอดแทรกอบรมสั่งสอนในเรื่องการคบเพื่อน การใช้เงิน การใช้เวลาว่างโดยเขาไม่รู้ตัว ซึ่งฉันและพ่อเขาก็ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เขาเป็นลูกที่ดีว่านอนสอนง่าย"

1.2 โรงเรียน เป็นสถานศึกษาที่ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ชีวิตให้แก่ผู้เรียนโดยมีผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู และบุคลากรในโรงเรียน การจัดระบบบริการ หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การสอนมุ่งเน้นเนื้อหาตามหลักสูตร ควบคุมความประพฤติให้อยู่ในกรอบระเบียบของโรงเรียนและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนจึงทำให้วัยรุ่นเบื่อหน่าย และหันไปแสวงหากิจกรรมนอกสถานศึกษา ซึ่งบางครั้งอาจนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามโรงเรียนก็มีส่วนสำคัญในการขัดเกลาและหล่อหลอมให้มีความรู้ทางวิชาการและแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แม้ว่ากฎเกณฑ์ของสถาบันที่บังคับและควบคุมความประพฤติของเด็กนักเรียนซึ่งอยู่ในวัยรุ่นบางครั้งจะถูกละเมิดบ่อย ๆ แต่ก็มีผลในทางปฏิบัติและควบคุมความประพฤติกลุ่มวัยรุ่นเหล่านั้นได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาเรียน เช่น ระเบียบการแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับ การเสพสิ่งเสพติด การทะเลาะวิวาท เป็นต้น การทำโทษ เช่น การทำทัณฑ์บน เป็นเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนในการกำกับดูแลและควบคุมพฤติกรรมตลอดถึงการเรียนรู้พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของกลุ่มวัยรุ่นได้ ซึ่งครูฝ่ายปกครองเล่าให้ฟังว่า "อยากให้นักเรียนเป็นคนดี มีวินัย จึงจัดให้มีการอบรมสั่งสอนเป็นประจำ ทั้งหน้า

เลาธง ในห้องเรียน ในห้องประชุม มีการให้รางวัล และลงโทษ แต่ก็ยังมีนักเรียนทำตัวผิดระเบียบอีกมาก" แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีโอกาสกลุ่มวัยรุ่นเหล่านั้นมักจะฝ่าฝืนกฎระเบียบและหาโอกาสทำในสิ่งที่ตนเองมีความต้องการอยู่เสมอ เช่น กรณีของสันติซึ่งปล่อยผมยาวเมื่อตอนปิดเทอม กรณีของเด็กวัยรุ่นคนอื่น ๆ ที่นิยมการเจาะหู เจาะลิ้น เพื่อใส่เครื่องประดับในช่วงปิดภาคเรียน เป็นต้น ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมและกำกับดูแลพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา ในสถาบันมักจะไม่เป็นที่พึงพอใจของกลุ่มวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมในลักษณะฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์ของโรงเรียนหรือสถาบัน ดังกรณีของครูฝ่ายปกครองของโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา จะไม่เป็นที่พอใจของกลุ่มวัยรุ่นที่มีปัญหาฝ่าฝืนระเบียบการแต่งกาย การเสพสารเสพติด บางรายถึงกับเกิดความรู้สึกชิงชังเคียดแค้น และอยากทำร้ายครู ดังกรณีของครูจูน ได้กล่าวว่า "ปู่ (หมายถึง อาจารย์ฝ่ายปกครองที่ได้กล่าวถึง) นั้นไม่ถูกกัน จุกจิกจู้จี้ อยากตอกหน้าชกหน้ามัดหนึ่ง" เป็นกรณีตัวอย่าง นอกจากนี้ผลของการสนทนากลุ่มย่อย กลุ่มวัยรุ่นได้เล่าให้ฟังว่า

"ครูฝ่ายปกครองไม่เข้าใจวัยรุ่นมีแต่คอยจับผิดนักเรียน แถมยังไม่มีความยุติธรรมอีกด้วย บางคนทำผิดเหมือนกันแต่รับโทษไม่เหมือนกัน ครูที่ปรึกษาส่วนน้อยทำตัวน่านับถือเป็นแบบอย่างให้พวกเราได้ เข้าใจเด็ก ให้ความเป็นกันเอง ให้ความรักดูแลอย่างจริงจัง เมื่อครูอบรมสั่งสอนเราจะเชื่อฟังแต่ครูส่วนมากไม่เข้าใจวัยรุ่นใช้แต่อำนาจ ขี้นั่นจู้จี้เกินไป น่าเบื่อหน่าย... ครูบางคนก็พูดว่าสอนให้หมดไปวัน ๆ ไม่ใช่ลูกไม่ใช่เต้าของเรา อีกเรื่องหนึ่งครูหลายคนก็ทำอะไรเป็นธุรกิจ เอาของมาขายกัน บ้างสอนพิเศษบ้าง ถ้าครูเหล่านี้สั่งสอนเราจะไม่เชื่อไม่สนใจเหมือนเป็นศัตรูกันคำสั่งสอนของครูแนะแนวก็เหมือน ๆ ครูที่ปรึกษาแต่ถ้ามีกิจกรรมให้ทำผลของกิจกรรมที่น่าสนใจก็มีผลต่อการเรียนรู้ อยากให้ครูแนะแนวมียุัยใกล้เคียงกับพวกเราหน่อย ๆ สวย ๆ ยิ่งดี จะได้เข้าไปขอคำแนะนำและปรึกษาหารือได้"

ลักษณะของครูที่วัยรุ่นศรัทธาและยึดเป็นแบบอย่าง ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความเข้าใจวัยรุ่น มีความเป็นกันเอง ให้ความรัก มีเหตุผล มีความยุติธรรม มีวิสัยใกล้เคียงกับเด็ก การสอนโดยทำตัวเป็นแบบอย่างและให้เด็กทำกิจกรรมด้วยตนเองจะส่งผลดีต่อการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.3 กลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยการแนะนำชักชวนสังเกตเลียนแบบเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อนเพื่อให้กลุ่มเพื่อนยอมรับ ถ้าหากวัยรุ่นคบเพื่อนที่ดีก็จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมในทางที่สร้างสรรค์ แต่ถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะนำไปสู่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาแก่ตนเองและสังคม กลุ่มเพื่อนนับว่ามีบทบาทมากต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น การคบเพื่อนของกลุ่มวัยรุ่นในเขตเมืองจะเป็นไปในลักษณะของการคล้อยตามพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อน เนื่องจากกลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดสนิทสนมและมีความเข้าใจกันได้มากที่สุด การสื่อสารจะทำได้ดีกว่าตัวแทนทางสังคมประเภทอื่น ๆ ดังนั้นจึงมีโอกาที่จะรับเอารูปแบบความประพฤติค่อนข้างสูง ในขณะที่เดียวกันการชักจูงหรือการชักชวนแนะนำจากเพื่อน ๆ จะถูกยอมรับและเชื่อถือตาม การขัดเกลาทางสังคมระหว่างเพื่อนต่อเพื่อนจึงเป็นไปอย่างรวดเร็วและแนบแน่นกว่าตัวแทนทางสังคมประเภทอื่น จากการสนทนากลุ่มย่อยกลุ่มวัยรุ่นได้เล่าให้ฟังว่า “เพื่อนเป็นคนสำคัญที่สุดของพวกเรา อยู่กับเพื่อนแล้วมีความสุข มีอะไรก็ปรึกษาหารือกันได้ทุกเรื่อง ไม่ต้องปิดบังกัน ไม่มีช่องว่างระหว่างวัย เพื่อนยอมเข้าใจกัน เพื่อนแนะนำอะไรจะเชื่อและทำตามกัน ถ้าขาดเพื่อนเหมือนจะเหี่ยวเฉาตาย”

พฤติกรรมการบริโภคและการนันทนาการของวัยรุ่นในปัจจุบันจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยมีเพื่อนเป็นตัวแบบและคอยชักจูง ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การใช้ของที่มีราคาแพง การเที่ยวสถานบันเทิงเริงรมย์ การบริโภคอาหารที่มีชื่อเป็นที่นิยมและมีราคาแพง เมื่อถูกเพื่อนชักชวน วัยรุ่นส่วนใหญ่จะต้องไปให้ได้ เพื่อให้เกิดการยอมรับและสามารถพูดคุยกับเพื่อนในกิจกรรมนั้นๆ ร่วมกันได้ เพื่อไม่ให้เกิดเป็นปมด้อย การใช้สินค้าที่มียี่ห้อจะทำให้กลุ่มเพื่อนยอมรับชื่นชม และเกิดความพึงพอใจ แม้ว่าสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีฐานะไม่ดี ก็จะพยายามเก็บหอมรอมริบเพื่อให้มีเงินไปกินกับเพื่อนให้ได้ตามที่ต้องการ แต่ก็มีบางคนที่ไม่คล้อยตามกลุ่มเพื่อน เช่น กรณีของรุ่งกาญจน์ ที่ไม่ชอบความหรูหรา ไม่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ และของที่ฟุ่มเฟือย ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเพื่อนๆ นอกจากนี้ยังมีวัยรุ่นบางคนรู้จักแยกแยะว่าไม่ควรหลงไหลไปตามกระแส วัยรุ่นประเภทนี้จะไปเที่ยวกับเพื่อนเพียงเพื่อให้เพื่อนยอมรับว่าตนเองได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ต่อมาเมื่อไม่มีความพร้อมทางด้านการเงินก็ไม่ไปอีกแต่ก็สามารถพูดคุยกับเพื่อนได้เช่นเดียวกันว่า “ฉันเคยไปมาแล้ว” เพียงเท่านั้นก็ทำให้เกิดความพึงพอใจในตัวของวัยรุ่นได้เช่นเดียวกัน

1.4 สื่อมวลชน เป็นกลไกที่เสนอข้อมูลข่าวสารในเชิงสาระความรู้ ความบันเทิง และมีการโฆษณาในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจและการค้าเป็นสำคัญ สื่อมวลชนมีบทบาทต่อการรับรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของวัยรุ่นในเขตเมือง สื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่โฆษณามุ่งเน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมทั้งสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ สื่อทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสิ่งพิมพ์ มีส่วนปลูกฝังค่านิยมใ้มน้าวและชักนำวัยรุ่นให้เพื่อฝืนตามต้นแบบการโฆษณา จากการศึกษาพบว่าสื่อประเภทโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ เป็นสื่อต้นแบบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของวัยรุ่นมากเพราะเป็นสื่อที่มีภาพ และคำพูดมีความถี่ในการนำเสนอ โฆษณาซ้ำ ๆ มีการให้รางวัล สามารถจูงใจใ้มน้าวให้วัยรุ่นสังเกต ใส่ใจ เก็บจำ เลียนแบบการกระทำตามค่านิยมของต้นแบบและแนะนำชักชวนกลุ่มเพื่อนผู้ใกล้ชิดทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมทั้งด้านที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ไปอย่างกว้างขวาง ผลจากการสนทนากลุ่มย่อยวัยรุ่นเล่าให้ฟังว่า "สื่อที่มีผลต่อพวกเรามากที่สุดคือ ที.วี. (T.V.) เพราะมีรูปภาพ คำพูดชักชวนใ้มน้าวลอง การโฆษณาใช้ดารานักร้องสวย ๆ หล่อ ๆ ฉายซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ทำให้ติดตา ติดใจ บางรายการมีรางวัลมาหลอกล่อใ้อยากทำตามเร็วขึ้น" วัยรุ่นบางคน ชอบใส่หน้ากากและรองเท้ามียี่ห้อดังและมีราคาแพงใ้ให้เหมือนดารานักร้องที่ตนเองชื่นชอบ นักเรียนหญิงบางคนชอบใส่กางเกงยีนส์ยี่ห้อลีวายส์ 501 ซึ่งสาเหตุที่ใ้ใช้สินค้ายี่ห้อนี้เพราะดารานางบางคนชอบใ้เป็นต้น การบริโภคสินค้าและอาหารที่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ หรือตามห้างสรรพสินค้า มีผลต่อค่านิยมและการตัดสินใจของกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบันเป็นอย่างมาก เนื่องจากกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบันมีความอยากรู้อยากลองและอยากทันสมัยอยู่เสมอ เมื่อใ้ได้รับการกระตุ้นจากสื่อประเภทต่าง ๆ ก็ใ้เพิ่มความต้องการในการบริโภคมากยิ่งขึ้น การเลียนแบบดารานักร้อง เลียนแบบโฆษณา และเลียนแบบผู้มีชื่อเสียงในสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งใ้กลายเป็นแบบของพฤติกรรมของวัยรุ่นไปโดยไม่รู้ตัว ดังกรณีของวิชาญ ซึ่งชอบเล่นกีตาร์เพราะใ้รับอิทธิพลมาจากสื่อบันเทิงที่เขาชอบดูและได้รับการชื่นชม ซึ่งเป็นแรงหนุนจากกลุ่มเพื่อนเป็นแรงผลักดัน

2. เจือ้นไขด้านแรงจูงใจและความต้องการ

พฤติกรรมของบุคคลนอกจากจะใ้ใช้ความรู้ ทักษะแล้ว จำต้องอาศัยแรงจูงใจด้วย แรงจูงใจจะผลักดันใ้มนุษย์แสดงพฤติกรรม ซึ่งแรงจูงใจจะเกิดจากความต้องการของบุคคล ความต้องการที่แตกต่างกันใ้ให้แรงจูงใจและพฤติกรรมที่แตกต่างกันหรือเหมือนกันก็ได้

2.1 พฤติกรรมการคบเพื่อน

การคบเพื่อนนอกจากเด็กจะเรียนรู้จากตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชนแล้ว การแสดงพฤติกรรมการคบเพื่อนยังมีแรงจูงใจและความต้องการของบุคคลเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมอีกด้วย แรงจูงใจและความต้องการเกี่ยวกับการคบเพื่อน คือ เด็กทุกคนย่อมต้องการมีเพื่อนที่รู้ใจ ต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน การปรึกษาหารือช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต้องการความรักความอบอุ่น ดังเช่นวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายเล่าให้ฟังว่า "การคบเพื่อนและการได้อยู่กับเพื่อนรู้สึกว่ามีความเป็นอิสระเข้าใจกัน รู้ใจกัน สนุกสุขใจและเป็นกันเอง"

ความต้องการความรักความอบอุ่นและการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่กลมกลืนไปกับกลุ่มจึงพยายามแสดงพฤติกรรมที่เพื่อนยอมรับหรือชมเชย เช่น เพื่อนในกลุ่มทุกคนมีเพื่อนต่างเพศและในกลุ่มยอมรับว่าการมีเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งที่โก้ และใครไม่มีเป็นคนไม่ทันสมัยทำให้เด็กบางคนต้องคบเพื่อนต่างเพศเพื่อให้เพื่อนยอมรับ

ความต้องการทางด้านร่างกาย และอารมณ์ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นคบเพื่อนโดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ ทั้งนี้เพราะว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่เข้าสู่สุ่วติภาวะทางเพศ จึงมีความต้องการทางเพศซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ จึงเห็นได้ว่าตัววัยรุ่นจะสนใจตัวเองและเพศตรงข้ามซึ่งความต้องการทางกายนี้เป็นแรงจูงใจตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้วัยรุ่นแสวงหาเพื่อนต่างเพศ และนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

นอกจากนี้วัยรุ่นยังต้องการเป็นผู้นำหรือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่ผู้อื่นยอมรับว่าเป็นวีรบุรุษประจำใจของเพื่อน ความต้องการดังกล่าวจะเป็นแรงจูงใจผลักดันให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้แม้ว่าการกระทำนั้นอาจจะเป็นพฤติกรรมที่ก้าวร้าวก็ตาม ดังกรณีของรุจน์ซึ่งรับอาสาเป็นหัวหน้านำเพื่อนชกต่อยกับนักศึกษาสถาบันอื่นที่มีเรื่องทะเลาะวิวาทจากการแข่งขันกีฬาจนได้รับบาดเจ็บ โดยที่ตนเองก็ได้รับบาดเจ็บไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากมีแรงขับภายในที่ต้องการแสดงออกจึงทำให้มีการแสดงออกมาในลักษณะดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับการยุยงจากเพื่อน ๆ เสมือนเป็นแรงเสริมก็ยิ่งเพิ่มความฮึกเหิมให้กับตัวเองขึ้นอีกจึงกล้าแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นออกมา

2.2 พฤติกรรมการบริโภค

พฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการบริโภคตามแฟชั่นหรือสมัยนิยมเช่นการนิยมรับประทานอาหาร หรือการใช้เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กระเป๋า รองเท้า ที่มีราคาแพง

เป็นของมีค่า (แบรนดเนม) นั้นล้วนเป็นการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจ เพื่อให้ตัวเองรู้สึกเป็นคนทันสมัย เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ และได้รับการชมเชยจากคนรอบข้าง โดยเฉพาะเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นบางคนมีพฤติกรรมการแต่งกายที่ทันสมัย นำแฟชั่น เลียนแบบดาราคนโปรด ซึ่งเขาบอกว่าเพื่อชดเชยปมด้อยของตัวเอง เช่น รุจน์เล่าให้ฟังว่า "พ่อแม่ผมแยกกันทิ้งให้ผมอยู่กับยาย ชีวิตผมมีปมด้อยผมเลยพยายามหาปมเด่นให้ตัวเอง อะไรที่ทำแล้วผมเป็นฮีโร่ผมต้องทำ ทั้งเรื่องกินเที่ยว แต่งตัว ผมต้องอยู่แนวหน้า" แสดงให้เห็นว่าการยอมรับของเพื่อนเป็นแรงจูงใจให้รุจน์มีพฤติกรรมการบริโภคดังกล่าว

พฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงไม่ใช่เป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายอย่างที่ควรจะเป็น แต่การบริโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของกินของใช้ จึงล้วนมาจากความต้องการทางด้านสังคม คือการยอมรับของเพื่อน ความทันสมัยดังกล่าวมาแล้ว

2.3 พฤติกรรมด้านการนันทนาการ

พฤติกรรมด้านการนันทนาการ เป็นพฤติกรรมที่ตอบสนองความต้องการด้านอารมณ์และสังคมของวัยรุ่น วัยรุ่นมักมีพฤติกรรมด้านนันทนาการคล้าย ๆ กัน เช่น ชอบชมภาพยนตร์สำหรับวัยรุ่น ฟังเพลงจากนักร้องกลุ่มเดียวกัน ชอบเสื้อผ้าเหมือน ๆ กัน ชอบเที่ยวเตร่ตามศูนย์การค้า และสถานบริการต่าง ๆ ซึ่งแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเหล่านี้ นอกจากความสนุกเพลิดเพลินผ่อนคลายความเครียดแล้ว การแสดงพฤติกรรมทางด้านนันทนาการที่ใคร ๆ ก็ปฏิบัติกันนั้นช่วยให้วัยรุ่นมีกลุ่มพูดคุยกับเพื่อนได้ ทำให้มีเพื่อนและช่วยให้เกิดการยอมรับจากกลุ่ม และสิ่งเหล่านี้จะทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

แรงจูงใจ และความต้องการดังกล่าวเป็นเงื่อนไขกระตุ้นให้วัยรุ่นเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มเพื่อน แนะนำชักชวน เลียนแบบจากเพื่อนและสื่อต่าง ๆ เพื่อปรับตัวให้ตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามความต้องการทางร่างกาย อารมณ์และสังคมของวัยรุ่น

3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและคุณลักษณะเฉพาะตัว

3.1 ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึงความเกี่ยวข้อง ผูกพันที่บุคคลแสดงออกต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

มากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดในตัวบุคคลที่วัยรุ่นเข้าไปผูกพันด้วย ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง หรือมีความสัมพันธ์กับครู อาจารย์ กลุ่มเพื่อน หรือบุคคลอื่น ๆ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับคนรอบข้างจะเป็นปัจจัยช่วยสนับสนุนให้วัยรุ่นมีโอกาสได้เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมในด้านการคบเพื่อน การบริโภคและการนันทนาการได้ลึกซึ้งและกว้างขวาง ทั้งพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพราะความใกล้ชิดสนิทสนมจะนำไปสู่ความไว้วางใจ ความจริงใจ จึงเปิดโอกาสให้บุคคลได้สังเกตพฤติกรรม พูดคุย แนะนำ ชักชวน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เลียนแบบซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกันนำไปสู่การปรับตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสิ้น ดังกรณีของสมบุญและมรกตเป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีกับคนรอบข้างทั้งบุคคลในครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและบุคคลทั่ว ๆ ไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ทั้งสองเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี สามารถใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่นได้ง่าย สามารถเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้อย่างกลมกลืนซึ่งส่งผลให้นักเรียนทุกคนในโรงเรียนคัดเลือกเข้าเป็นประธานนักเรียนทั้งสองคน

กลุ่มวัยรุ่นที่ไม่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว ครู อาจารย์ กลุ่มเพื่อน หรือตัวแทนทางสังคมอื่น ๆ เด็กเหล่านี้จะขาดโอกาสในการเรียนรู้ เพราะจะไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดสนิทสนมจึงไม่เกิดความคุ้นเคย ไม่ไว้วางใจกัน ไม่มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือพูดคุย แนะนำ ไม่มีโอกาสร่วมกิจกรรม ส่งผลให้ขาดการปรับตัวซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ซึ่งวิชาญเล่าให้ฟังว่า “ตั้งแต่พ่อแม่แยกกัน ผมคิดมาก เก็บกด ก้าวร้าว ไม่ค่อยหาเพื่อนบอกว่าผมเป็นคนลึกลับ วัน ๆ ผมไม่อยากเห็นหน้า ไม่อยากพูดกับคนในบ้าน จึงหาโอกาสไปหาเพื่อนนอกบ้านเสมอ” ส่วนแม่ของวิชาญเล่าให้ฟังว่า “ช่วงวัยรุ่นเขาเปลี่ยนไปมากชอบเก็บตัว ติดเพื่อนมาก ถามอะไรเขาก็ไม่อยากจะตอบ สั่งสอนกันไม่ได้” จะเห็นได้ว่า วิชาญไม่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนในครอบครัว โดยเฉพาะ แม่ ตา ยาย ซึ่งเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูด้วยความหวังดี จึงไม่มีโอกาสอบรมสั่งสอนเรื่องการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการที่เหมาะสม วิชาญจะไปสนิทใกล้ชิดกับเพื่อนซึ่งมีปัญหาทางครอบครัวเช่นเดียวกัน จึงทำให้วิชาญมีโอกาสเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากเพื่อนมากกว่าครอบครัวซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากนัก

3.2 ปัจจัยด้านคุณลักษณะเฉพาะตัว

คุณลักษณะเฉพาะตัวเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่ต่างกันทั้งด้านความคิด ทัศนคติ การปรับตัว การแก้ปัญหา รวมทั้งอุปนิสัยใจคอ เช่น ร่าเริงแจ่มใส วิตก

กังวล กระตือรือร้น เชื่อยชา ความมั่นใจ ไม่มั่นใจในตนเอง มองการณ์ใกล้ มองการณ์ไกล เป็นต้น วิทยาลัยในเขตเมืองบางกลุ่มที่มองการณ์ไกล มีความมั่นใจในตนเอง มีบุคลิกที่เร้าใจแจ่มใส มีความกระตือรือร้น บุคลิกดังกล่าวจะช่วยผลักดันให้วิทยาลัยมีโอกาส มีความรวดเร็ว มีช่องทางในการชวนชวนหาความรู้ที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ จากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ทำให้มีความสามารถในการเรียนรู้ แปรความหมาย สื่อสาร ตอบโต้สถานการณ์ และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้วิทยาลัยกลุ่มนั้นจะรู้จักใช้ความคิดเพื่อพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสมโดยจะมีความใฝ่ฝัน ทะเยอทะยาน ขยันหมั่นเพียร กระตือรือร้น มีความรับผิดชอบประหยักรู้จักใช้เงิน และใช้เวลาให้คุ้มค่าทั้งนี้เพราะต้องการความสำเร็จในชีวิต ต้องการนำชื่อเสียงมาสู่ตนเอง และวงศ์ตระกูล ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม ต้องการมีความเป็นอยู่ที่มีความสุขสบายในชีวิต และอาศัยกำลังใจที่ดีในการพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น บางคนมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีลักษณะความเป็นผู้นำ รู้จักสังเกต คิดวิเคราะห์และแยกแยะพฤติกรรมของตัวแบบ แล้วเลือกเอาแบบอย่างที่ดีมาประพฤติปฏิบัติ ดังกรณีของสมบุญณ์และมรกตทั้งคู่มีคุณสมบัติดังกล่าวเด่นชัดจึงได้รับเลือกเป็นประธาน คณะกรรมการนักเรียน สำหรับสมบุญณ์มีโอกาสไปเรียนในต่างประเทศ 1 ปี เขารู้จักเลือกเอาแบบอย่างที่ดีมาปฏิบัติและแนะนำแก่บุคคลใกล้ชิด แต่ก็มียุทธ์บางคนที่มองการณ์เฉพาะหน้าจะเป็นผู้ขาดความกระตือรือร้น เกียจคร้านขาดความรับผิดชอบ เชื่อยชา ฟุ่มเฟือยสุรุษสุร่าย ใช้เวลาเที่ยวเตร่สรวลเสเฮฮาเพื่อชดเชยปมด้อยของตนเองที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เมื่อเข้ากลุ่มก็จะเลือกคบเพื่อนที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกัน บุคลิกดังกล่าวจะส่งผลต่อการรับรู้ การแปรความหมาย การสื่อสารโต้ตอบสถานการณ์ต่าง ๆ มีโอกาสเรียนรู้ในขอบเขตจำกัด การใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจจะขาดความยั้งคิด มักจะแสดงพฤติกรรมในทางที่ไม่เหมาะสมในด้านการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการ ดังกรณีของสุวิทย์ ซึ่งขาดความกระตือรือร้นและไม่ประสบผลสำเร็จจากการเรียนในสายที่ตนกำลังเรียนอยู่คือสายวิทย์-คณิต จึงหาทางออกด้วยการคบเพื่อนเกรซักรวนกันดื่มสุราและสูบบุหรี่เพื่อให้ลืมความทุกข์ และกลบเกลื่อนปมด้อยของตน แต่ก็ไม่สามารรถแก้ปัญหาส่วนตัวของเขาได้ ในที่สุดก็ต้องถูกให้ออกจากโรงเรียน ในทางกลับกันวิทยาลัยบางคนที่มึลักษณะเฉพาะตัวและมีความรู้สึกนึกคิดที่อยากปรับตัวเป็นคนดี สามารถเลิกสิ่งเหล่านั้นได้ถ้าหากได้รับคำแนะนำจากคนที่เป็เพื่อนสนิทหรือจากบุคคลที่มีความใกล้ชิด ดังกรณีของสันติ ซึ่งคบเพื่อนไม่ดีพากันไปเสพสิ่งเสพติดจนเสียการเรียน แต่ต่อมาถูกห้ามปรามและว่ากล่าวจากปู่และคนรักจึงเป็นแรงจูงใจ และมีส่วนกระตุ้นความคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจนสามารถละเลิกสิ่งอบายมุขเหล่านั้นได้ในที่สุด

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการศึกษาการเรียนรู้พฤติกรรมของวัยรุ่นในเขตเมือง ซึ่งมีสวนเฮื้อและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลสูงต่อท่าทีและการตัดสินใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มเพื่อน เช่น การใช้สิ่งของที่มีราคาแพง การเที่ยวกลางคืน และกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดโอกาสของกลุ่มวัยรุ่นในการติดตามข่าวสาร และความเคลื่อนไหวของกลุ่ม ความสนใจในการแสวงหาเครื่องแต่งกาย การใช้สิ่งของฟุ่มเฟือยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากความจำเป็นของชีวิต เช่น การใช้วิทยุติดตามตัว โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น ซึ่งสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงปัจจัยเหล่านั้นว่า จะมีโอกาสเป็นไปได้หรือไม่ ดังกรณีของรุจน์ สมบูรณ์ และคนอื่น ๆ ซึ่งมีฐานะดี จึงสามารถแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเองได้ พฤติกรรมการบริโภคจึงเป็นไปอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งแตกต่างจากเพื่อนคนอื่นซึ่งมีฐานะไม่ดี เช่นกรณีของสันติ สุวิทย์ แก้วเกษ โอกาสในการแสวงหาสิ่งฟุ่มเฟือยอื่นๆ จึงมีน้อยกว่า ดังนั้นพฤติกรรมการบริโภคจึงมีความแตกต่างกันและส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่างกันไปด้วย สภาพทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มเพื่อน รวมทั้งการใช้สินค้าและบริการตามการชักชวนของสื่อต่างๆ เพราะถึงแม้ว่าปัจจัยเงื่อนไขภายในได้แก่แรงจูงใจ ทำให้วัยรุ่นมีความพึงพอใจ ที่จะกระทำในสิ่งต่างๆ แต่ในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน เป็นอุปสรรคขัดขวางการทำกิจกรรมร่วมเหล่านั้น

ในอดีตที่ผ่านมาประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีพอยู่ด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง อำนาจการซื้อมีน้อย ซึ่งส่งผลต่อการเลียนแบบเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยที่เกินความจำเป็นน้อยไปด้วย เพราะผู้คนไม่ให้ความสำคัญกับการแต่งกายและการใช้ของที่ทันสมัยมากนัก ทำให้การใช้จ่ายเพื่อความฟุ้งเฟ้อลดลง อาจารย์มะลิ อายุ 65 ปี อดีตเป็นศิษย์เก่าและอาจารย์ผู้สอนที่โรงเรียนวัดมโนทัย พายัพเล่าให้ฟังว่า “เศรษฐกิจสมัยก่อนทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ไม่ฉูดฉาดฆ่าแมลงยากันกินได้ไม่มุงเน้นการขาย มีชีวิตที่ประหยัดเรียบง่าย แต่งกายแบบพื้นเมือง เสื้อผ้าจะทอกันใช้เอง วัยรุ่นไม่มีแฟชั่นหรู ๆ ให้เลียนแบบ ไม่ต้องเปลืองเงินมากเหมือนสมัยนี้” แต่พอมาถึงยุคเศรษฐกิจเฟื่องฟู การบริโภคสินค้าและการบริการมีมากขึ้น กลุ่มวัยรุ่นและประชาชนหลากหลายอาชีพจึงหันมาใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ยกย่องผู้ที่มีฐานะร่ำรวยและใช้ของแพงเกิดการเลียนแบบ และมีการแข่งขันในสังคมเพื่อแสดงถึงสถานะของตนเอง กลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงดังกล่าวจึงมีโอกาใช้สอยเงินอย่างเต็มที่ การเลียน

แบบคนดัง เลียนแบบโฆษณาซึ่งเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย พฤติกรรมการคบเพื่อน การบริโภค และการนันทนาการ จึงเปลี่ยนไปตามกระแสเศรษฐกิจและกระแสสังคมที่กำลังเป็นอยู่

ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจอยู่ในภาวะถดถอย สังคมบ้านป่วนมีปัญหาเกี่ยวกับสถาบันการเงินทำให้เกิดการว่างงาน และตกงานมากขึ้น อำนาจการซื้อสินค้าและบริการต่างๆ ลดลง ทำให้ผู้คนในสังคมต้องปรับตัวที่เกี่ยวกับการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยมาเป็นการใช้จ่ายอย่างประหยัดและให้คุ้มค่ามากที่สุดเพื่อให้คุ้มกับเงินที่ต้องจับจ่ายและหายากกว่าที่ผ่านมา ส่งผลให้พฤติกรรมการคบเพื่อน การบริโภค การนันทนาการเปลี่ยนไป ทำให้กลุ่มวัยรุ่นซึ่งอยู่ในระบบเศรษฐกิจและสังคมเดียวกันต้องปรับตัวไปตามกระแสเศรษฐกิจในปัจจุบัน การเรียนรู้และเฝ้าติดตามเลียนแบบพฤติกรรมทางสังคมของตัวแบบที่เปลี่ยนไปจึงส่งผลให้ค่านิยม ทัศนคติ และรูปแบบพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตเมืองเปลี่ยนรูปแบบไปด้วย จะเห็นได้จากวัยรุ่นที่ใช้วิทยุติดตามตัว ใช้โทรศัพท์มือถือ และของใช้ฟุ่มเฟือยอื่น ๆ ต้องเลิกใช้สิ่งของเหล่านั้นไป เพราะสภาพเศรษฐกิจและความจำเป็นบังคับ

ปัจจัยทางสังคมเป็นกลไกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ได้แก่ กฎเกณฑ์และเงื่อนไขปลีกย่อยของครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดทางสังคม มีส่วนสำคัญในการผลักดันและควบคุมพฤติกรรมของวัยรุ่นในเขตเมือง บางครอบครัวจะไม่ให้ความสำคัญต่อการคบเพื่อนต่างเพศ และจะได้รับการกีดกันจากผู้ที่เป็นผู้นำครอบครัว เช่น จากพ่อแม่ พี่ เป็นต้น ดังเช่นกรณีของอรวี ซึ่งถูกปฏิเสธและถูกต่อต้านขัดขวางการคบกันกับเพื่อนต่างเพศจากผู้เป็นแม่ทำให้โอกาสในการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการคบเพื่อนต่างเพศแบบคนรักมีน้อยลง แต่กับครอบครัวของคนอื่น ๆ เช่น กรณีของสันติและวิชาญ กลับได้รับการยอมรับจากสมาชิกในครอบครัว และเห็นดีเห็นงามไปด้วย ทำให้ความสัมพันธ์อันผู้สาวเป็นไปอย่างราบรื่นและเป็นอีกรูปแบบพฤติกรรมหนึ่งในสังคมปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นอีกประการหนึ่งคือ สภาพแวดล้อมภายในชุมชนที่วัยรุ่นในเขตเมืองปัจจุบันได้มีโอกาสคลุกคลีด้วย ซึ่งในบางครั้งพฤติกรรมบางอย่างของบุคคลในสังคมอาจถูกวัยรุ่นเลียนแบบโดยไม่รู้ตัว ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเมืองมีความหลากหลายทั้งที่ดีและไม่ดีจะถูกสังเกตและกระทำตามโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางอารมณ์ จิตใจ และทัศนคติของวัยรุ่น ดังตัวอย่างของ จันทรศรี ซึ่งมีบ้านอยู่ในย่านชุมชนที่มีร้านอาหารและสถานบริการทางเพศเป็นจำนวนมาก เมื่อมีโอกาสพบเห็นพฤติกรรมของผู้ใหญ่ก็จะคอยสังเกตและจดจำสิ่งที่เห็นเป็นประจำ เมื่อมีโอกาสจึงนำไปปฏิบัติ

ต่อคนรักของตน พฤติกรรมของจันทร์ซึ่งคบเพื่อนต่างเพศจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากวัยรุ่นคนอื่น ส่วนสันติอยู่ในชุมชนที่นิยมเลี้ยงไก่ชน พ่อเป็นนักเลงการพนันชนไก่ ในวัยเด็กสันติจะไปบ่อนไก่กับ พ่อบ่อย ๆ ส่วนแม่ขายเหล้าตองยา ดังนั้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นสันติจึงมีนิสัยชอบเล่นการพนัน ดื่มสุรา เสพ ยาบ้า เที่ยวเตร่ตามสถานบันเทิงต่าง ๆ เกเรไม่ตั้งใจเรียนขาดเรียนเป็นประจำ ผลการเรียนตกต่ำ ในที่สุดต้องออกจากโรงเรียนไป

การได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยทางสังคมที่ทำให้วัยรุ่นภาคภูมิใจ เพราะกลุ่มเพื่อนซึ่งมีลักษณะความประพฤติที่คล้ายกัน ทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมจะถูกกล่าวขาน และชื่นชมในกลุ่มวัยรุ่นอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการซึมซับและหล่อหลอม พฤติกรรมเหล่านั้นมาสู่ตนเองในที่สุด กรณีตัวอย่างที่พบได้แก่ การมีคนรักเพื่อให้เกิดการยอมรับในกลุ่มเพื่อน การไปเที่ยวสถานเริงรมย์ในยามค่ำคืนไม่ถือว่าเป็นสิ่งเสียหายในกลุ่มวัยรุ่น การใช้สินค้าที่มียี่ห้อราคาแพง ๆ ทำให้เกิดความชื่นชมในกลุ่มเพื่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการยอมรับตามเงื่อนไขของกลุ่มทางสังคมที่ถูกวางเอาไว้

ปัจจัยทางวัฒนธรรม จากการที่ค่านิยมทางสังคมของคนเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ภาพของผู้ที่ประพฤติผิดศีลธรรมและกฎเกณฑ์ของสังคมถูกประณามและต่อต้านจากสังคมรอบข้าง เป็นคนที่สังคมรังเกียจ เปลี่ยนมาเป็นการไม่ให้ความสำคัญและสนใจต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคนในชุมชน กฎเกณฑ์ที่เป็นกติกาของชุมชนเคยเป็นที่ยอมรับในการควบคุมความประพฤติของผู้คนมาช้านานมักจะถูกละเลยไม่ปฏิบัติเหมือนเมื่อในอดีต จึงทำให้วิถีชีวิตของผู้คนดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง เมื่อระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบพฤติกรรมก็เปลี่ยนไปด้วย จะเห็นได้จากความหย่อนยานในเรื่องของศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม จารีตประเพณีที่พึงประพฤติปฏิบัติของสังคมถูกละเลยและมองข้าม ค่านิยมเกี่ยวกับการคบเพื่อนต่างเพศจนถึงขั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งกลับได้รับการยอมรับจากพ่อแม่ผู้ปกครองหรือแม้แต่จากกลุ่มวัยรุ่นด้วยกันเอง การรักนวลสงวนตัวถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งยายของรุจน์เล่าให้ฟังว่า “ฉันรู้ว่าหลานชายไปนอนกับสาว ๆ ไม่เข้าหน้า ฉันก็บอกกับเขาว่าผู้หญิงไม่ดีไม่ต้องเอาขึ้นบ้าน ไปทำอะไรกันให้ลับหูลับตาได้ แต่ระวังเรื่องเอดส์ก็แล้วกัน” ส่วนแม่ของสันติได้เล่าให้ฟังว่า “สันติเขานอนบ้านเล็ก ซึ่งยายต้องการให้เขาอยู่อย่างอิสระ เขาพาแฟนมานอนด้วยกันบ่อย ๆ ฉันก็ไม่รู้จะว่าอย่างไร ของเราเป็นผู้ชายไม่เสียหาย” การคบเพื่อนต่างเพศจนนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์เป็นสิ่งที่กำลังจะกลายเป็น

ค่านิยมแบบตะวันตกที่เกิดการยอมรับอย่างกว้างขวางในกลุ่มวัยรุ่นสมัยใหม่ในสังคมเมือง พฤติกรรมดังกล่าวถูกส่งต่อและถ่ายทอดไปสู่คนอื่น ๆ และขยายวงกว้างไปเรื่อย ๆ รุจน์กล่าวว่า “เดี๋ยวนี้ทั้งชายหญิงไม่หวงตัวกันแล้ว ถ้าบอกว่าวันนี้จะพาสาวมาลงเพื่อนก็จะรู้เห็นเป็นใจ เตรียมที่นั่งเอาไว้ให้ ส่วนเพื่อนก็จะแกล้งไปธุระที่อื่น” แต่ก็ยังมีกลุ่มวัยรุ่นที่ยังเคร่งครัดอยู่ในกรอบศีลธรรมและประเพณีอันดีงามที่ไม่ให้ความสนใจและยอมรับกับเรื่องเหล่านี้ แต่กลับให้ความสนใจด้านการเรียนและมุ่งพัฒนาชีวิตของตนเองให้พบกับความสำเร็จ ดังกรณีของอรวีและรุ่งกาญจน์ ซึ่งอยู่ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีจึงถูกหล่อหลอมและอบรมในอีกรูปแบบหนึ่ง ภายใต้กฎกติกาของชุมชนอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้คำตอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

สภาพชุมชนที่ต่างกันย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ต่างกัน ผลของการวิจัยพบว่ากลุ่มเป้าหมายมีที่อยู่อาศัยใกล้ชุมชนที่ต่างกัน คือ สถาบันเชิงจริมย์ สถานจำหน่ายสุราบ่อนการพนัน สถานบันการศึกษา ตลาดและวัด สถานที่ที่แตกต่างกันดังกล่าวเป็นสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นหล่อหลอมให้วัยรุ่นเรียนรู้ต่างกัน ทั้งที่ตั้งใจ และไม่ตั้งใจ เพราะวัยรุ่นมีโอกาสเข้าไปคลุกคลีกับสถานที่และบุคคลได้ง่าย จึงมีโอกาสสังเกตได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ปฏิบัติจริงมีการถ่ายทอดพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งพึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ให้กันและกัน ทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว นอกจากนี้ความแตกต่างของลัทธิศาสนา และความสัมพันธ์กับเครือญาติก็เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นเช่นกัน กรณีของพรหมประทานซึ่งนับถือศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดจึงมีปัญหาในการปรับตัว มักจะหวาดระแวงไม่ไว้วางใจบุคคลอื่น เพราะข้อจำกัดทางศาสนาที่ต่างกัน อย่างไรก็ตามถ้ามีคนให้กำลังใจ เข้าใจ และจริงใจเขาก็จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับกลุ่มได้

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง มีกลไก ปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ 4 ประการ คือ

1. ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อสารมวลชน ล้วนมีผลต่อการรับรู้ข่าวสาร และการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มวัยรุ่นในเขตเมือง
2. เงื่อนไขด้านแรงจูงใจและความต้องการ พิจารณาจากความต้องการทางร่างกาย อารมณ์ และสังคมของวัยรุ่น
3. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พิจารณาจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและไม่ใกล้ชิดกันระหว่างวัยรุ่นกับกลุ่มเพื่อนทั้งที่เป็นเพื่อนสนิทและเพื่อนที่ไม่มีความสนิทสนมกัน เพื่อน

ต่างเพศแบบเพื่อน เพื่อนต่างเพศที่เป็นคนรัก ความสัมพันธ์กับครอบครัว และกับบุคคลอื่นในสังคม ส่วนที่เป็นคุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัวเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ซึ่งได้แก่ความนิยมในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกสำนึกกับผิดชอบ ความกตัญญู ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคาดหวังในชีวิต เป็นปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น

4. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สภาพทางเศรษฐกิจ กฎเกณฑ์ และค่านิยมของสังคม เป็นกลไกสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้และการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง